

תהלים קורן

חזעלח

קורן ירושלים

תהלים קורן

ביאורים מאת הרב עדין אבן-ישדאל (שטיינולץ)
אמנות מאת ברוך נחשון
פנינים מגדולי החסידות

הוצאת קורן ירושלים

תהלים קורן
ביאורים מאת הרב עדין אבן-ישראל (שטיינלץ)
אמנות מאת ברוך נחשון
פנינים מגדולי החסידות

Rabbi Adin Even-Israel Steinsaltz
Psalms with Commentary

מהדורה ראשונה © 2016

הוצאת קורן ירושלים

ת"ד 4044 ירושלים 91040

טל': 02-6330533 פקס: 02-6330534

www.korenpub.com

עריכה והגהה: יהודית שבתא
עריכת ביאורי חסידות: דובי ליברמן
הגהה: ישראל לאופר

© כל הזכויות לפרוש שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים ירושלים, 2016
הספר רואה אור בשיתוף המכון הישראלי לפרסומים תלמודיים

© כל הזכויות שמורות על גופן תנ"ך קורן, 1962. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2016

© כל הזכויות שמורות על גופן סידור קורן, 1981. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2016

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לישדך או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

Personal size, hardcover, ISBN 9789653018709

Chabad edition, ISBN 978-1-902881-850 Not for resale, No commercial value (no barcodes)

Illustrated Tehillim Readers Edition, ISBN 978-965-301-895-2

לכבוד ולזכות

ר' שלום בער בן רבקה בתיה
רעייתו חנה בת בתיה נחמה
מנחם מנדל בן חנה
חיה מושקא בת חנה
דוד פנחס בן חנה
מרים פערל בת חנה
שרה שפרה בת חנה
שמואל בן חנה
שיחיו
לפידות

ר' מיכאל בן רות
ר' יצחק בן לאה
ר' אליהו בן אביגיל
ומשפחתם שיחיו

ולעילוי נשמת
ר' משה ז"ל
בן ר' גבריאל רפאל ותמר ז"ל

תוכן עניינים

ט הקדמה

יא תפילה לפני אמירת תהלים

1 ספר תהלים

1 ספר ראשון (פרקים א-מא)

172 ספר שני (פרקים מב-עב)

299 ספר שלישי (פרקים עג-פט)

374 ספר רביעי (פרקים צ-קו)

448 ספר חמישי (פרקים קז-קנ)

611 תפילה לאחר אמירת תהלים

611 ליום חול

612 לשבת וליום טוב

612 תפילה על החולים

613 סדר שינוי השם

615 פרקי תהלים לזמנים ולמאורעות מיוחדים

617 רשימת ספרים ומחבריהם

הקדמה

כל הרוצה לעשות תשובה יסתכל בדוד (מדרש תהלים מזמור מ). ועל ידי אמירת תהלים, אפילו מי שאין לו שום התעוררות לתשובה, הוא מתעורר לעשות תשובה. וגם זוכה על ידי תהלים להגיע אל השער ואות השייך לו, ולפתוח השער (ליקוטי מוהר"ן תניינא, עג).

דוד מלך ישראל ביקש לעוף כיונה, להרחיק נדוד, להתנתק ולשכון במדבר, למצוא מפלט מכל רוח סועה, ריב ומרמה. ייחול זה מעולם לא התממש. דוד, כנער וכמלך, נאלץ להיות מעורב ועסוק בלי הרף במאבקים, בהכרעות ובהתמודדויות מכבידים ביותר במגוון מישורים. הוא חווה ניכור במשפחה שבה גדל ופגש ביריבות קטלנית במשפחה שהקים. הוא נדרש לעמוד באתגרים פוליטיים וביטחוניים שלא הזמין – בין השאר בעימותים עם מלך שתמיד כיבד, ועם בן שתמיד אהב, ועל שניהם קונן כשמצאו את מותם, אף שהם ביקשו את מותו. אנשים שניסו לתמוך בו נרצחו, אחרים שעליהם ריחם לבסוף מרדו בו, וחבר הנפש היחיד שהיה לו נפל במלחמה. דוד היה מצביא, נמלט, אסיר, מלך, משורר, מנהיג רוחני, בעל ואב, שנדרש מדי שעה למצוא פתרון למשבר לוחץ, בכל פעם במישור ביקושי אחר, אם בפתרון סכסוך מדיני אם בטהרת אישה לבעלה.

טבעה של התמודדות עם מציאות תובענית לסחוף את האדם המתמודד במלואו. הוא עשוי להתמקד באירוע הפוקד אותו, בלי לשחרר את עצמו רגשית מאחזיה בדמויות המתעמתות עמו. גם עימות שראשיתו היה עקרוני וענייני יכול בקלות להידרדר למאבק של כבוד, תאוה או כוח. ואילו דוד המלך, על אף כל האתגרים והצרות הצליח לחוות את כל מה שפקד אותו כמעשי ה'. במקום להיות פס לדמות המתעמתת עמו, דוד ראה את ה' ששלח את הדמות הזאת. במקום להתגאות בהצלחה או בניצחון שלו, דוד ראה את ה' שגמל עמו את הטובה הזאת ושנטע בו את התבונה להצליח. ובעקבות מעשי ה' אלו, דוד מנהל שיח מתמיד עמו. דוד שהיה מעורה היטב במציאות הארצית חש את נוכחות ה' בכל. "אם אֶפֶק שְׁמַיִם, שָׁם

אָתָּה, וְאַצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶד" (תהלים קלט, ח). אשרי העם שאנשי הרוח שלו מעורים בחיי המעשה ומתוכם מדריכים אותו, ואינם הוגים בתיאוריות מתוך מגדלי שן. ספר אחד יש בידינו מדוד המלך, ובוה הספר שזר יחד את נימי נפשו הרבים: את התמודדויותיו, עצותיו האישיות, הביטחוניות והמדיניות, קילוסיו למרום וצערו בעתות משבר, והכול מתוך פנייה אל ה', או פנייה אלינו להפנות את לבנו אל ה'. הפותח בספר, ימצא בו את הקרוב לנפשו באותה העת. אם כלוא הוא בבדידות נפשית או רוחנית, יוכל להתלבש בבדידותו של דוד המלך. אם מבלבל הוא בעמידתו בתוך משפחתו, יודעה עם דוד איש המשפחה. אם כוסף הוא בחוסר מרגוע לקרבת אל, ילמד מדוד המשורר העורג כיצד להביע בפיו את כמיהותיו וגעגועיו. ובכל המקרים ימצא בדברי דוד חיבור בלתי אמצעי אל ה' המסתתר בכל הבא עליו. ומכיוון שכקצב התקדמות הדורות כך קצב השתנות המצב הנפשי של כל פרט ופרט, אדם שקרא בספר תהלים היום באופן אחד, יקרא בו מחר באופן אחר.

עיקר המגמה שלנו בהכנת מהדורה זו היה הבלטת החיבורים השונים האלה של הקורא לדברי דוד המלך. המצע הרוחני של מומרי תהלים כמפגש בין ה' לישראל הוא עשיר ורבגוני כל כך עד שנדרשנו להתאמץ רבות לתת מקום בכל עמוד ועמוד לכל העבותות האלה שבין רועה לעדרו. היוזמה למהדורה עשירה זו הגיעה מאת הרב משה שילת וספריית 'מעיינותיך'. מיכל בריטמן, אליהו משגב והרב ינון חן עמלו במסירות רבה על צורת המומורים. הרב דובי ליברמן ליקט את דברי גדולי החסידות מתוך ים של חכמה, וזאת בעזרתו של הרב יהודה כהן. יצחק נחשון בחר את התמונות שייכללו בספר, מתוך יצירותיו של אביו הצייר ברוך נחשון. שמואל וולס, אבישי מגנצא ויהודה פודורבסקי אמונים על הפקת הספר, וכל המלאכה התבצעה עת בשפתותינו תפילה שהמילים שעמלנו עליהן תהיינה לרצונות ההוגים אותן, ולאמרי פיהם.

אנו תקווה שהייחודי במהדורה זו אכן יאפשר למפגש זה להתרחש במלוא הדרו – חלוקת השורות לצורך קריאת התהלים כשיחה, ולא כטקסט יבש; הביאור הבהיר למומורים מאת הרב עדין אבן-ישראל (שטיינליץ); הציורים גדושי המשמעות והגוונים מאת הצייר ברוך נחשון; הליקוטים העמוקים והטמירים מגדולי החסידות; והאותיות מאירות העיניים בגופן קורן, גופן שעוצב במיוחד כדי לשמש את כתבי רוח הקודש.

יהושע מילר

הוצאת קורן ירושלים

י"ט כסלו התשע"ז

תפילה לפני אמירת תהלים

יהי רצון קודם אמירת תהלים

יהי רצון מלפניך, יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, הבוחר בְּדוֹד עֲבָדוֹ וּבְרֵעוֹ אַחֲרָיו, וְהַבּוֹחַר בְּשִׁירוֹת וּתְשׁוּבָחוֹת, שֶׁתִּפֶּן בְּרַחֲמִים אֶל קְרִיאַת מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים שֶׁאֶקְרָא כְּאִלּוּ אִמְרָם דְּדוֹד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם בְּעַצְמוֹ, וְכוּתוֹ תִּגַּן עֲלֵינוּ, וְתַעֲמֵד לָנוּ זְכוּת פְּסוּקֵי תְהִלִּים וְזְכוּת תְּבוּתֵיהֶם וְאוֹתוּיֹתֵיהֶם וּנְקֻדּוֹתֵיהֶם וְטַעֲמֵיהֶם וְהַשְּׂמוֹת הַיּוֹצֵאִים מֵהֶם מְרֵאשֵׁי תְבוּת וּמְסוּפֵי תְבוּת לְכַפֵּר פְּשָׁעֵינוּ וְעוֹנוֹתֵינוּ וְחַטָּאתֵינוּ, וְלִזְמֹר עֲרִיצִים וְלַחֲבֵר אִשֶׁת נְעוּרִים הַחוּחִים וְהַקּוֹצִים הַסּוֹבְבִים אֶת הַשּׁוֹשְׁנָה הָעֲלִיוֹנָה וְלַחֲבֵר אִשֶׁת נְעוּרִים עִם דּוֹדָהּ בְּאַהֲבָה וְאַחוּהָ וְרַעוּת, וּמִשֵּׁם יִמְשֶׁךְ לָנוּ שֶׁפַּע לְנַפְשׁ רֹחַ וּנְשִׁמָּה לְטַהֲרֵנוּ מֵעוֹנוֹתֵינוּ וְלִסְלַח חַטָּאתֵינוּ וְלְכַפֵּר פְּשָׁעֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁסְּלַחַת לְדוֹד שֶׁאִמְרָ מִזְמוֹרִים אֵלָיו לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, גַּם־יִהְיֶה הָעֶבֶר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת: וְאֵל תִּקְחֵנוּ מִהָעוֹלָם הַזֶּה קֹדֶם זְמַנְנוּ עַד מְלֹאת שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׁבַעִים שָׁנָה, בְּאוֹפֵן שְׂנוּכָל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר שָׁחַתְנוּ, וְזְכוּת דְּוֹד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם תִּגַּן עֲלֵינוּ וּבַעֲדָנוּ, שֶׁתֹּארוּךְ אַפְּךָ עַד שׁוּבְנוּ אֵלֶיךָ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וּמֵאוֹצֵר מִתְּנַת חֵן חֲנֹנוּ, בְּדַכְתִּיב, וְחֲנִתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲחֹן וְרַחֲמֵתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם: וְכִשֵּׁם שֶׁאֲנִי אוֹמְרִים לְפָנֶיךָ שִׁירָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּךְ נֹפֵה לֹמֵר לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁיר וּשְׁבַחָה לְעוֹלָם הַבָּא. וְעַל יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים, תִּתְעוֹרֵר חֲבִצְלוֹת הַשְּׁרוֹן וְלִשְׁוֹר בְּקוֹל נְעִים בְּגִילַת רִנָּן, כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתְּנָה־לָּהּ: הוֹד וְהַדָּר בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ, אֲמֵן סְלֵה.

שמואל ב' יב

שמות לג

ישעיהו לה

פסוקים אלה נוהגים לומר קודם אמירת תהלים:

לְכוּ נִרְנְנָה לַיהוָה, נְרִיעָה לְצוֹר יִשְׁעֵנוּ:

נִקְדָּמָה פָּנֵינוּ בְּתוֹדָה, בְּזִמְרוֹת נְרִיעַ לּוֹ:

כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָה, וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים:

תהלים צה

אֲשֶׁר־הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים

ספר ראשון פרק א

דברי התבוננות כלליים על דרכו ואושרו של האדם הנוהג כראוי, ולעומתם - חייהם של אותם אנשים שהם רעים וחטאים.

אֲשֶׁר־הָאֵשׁ א
אֲשֶׁר וְלֹא הֵלֵךְ
בַּעֲצַת רְשָׁעִים
וּבִדְרֹךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד
וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יֵשֵׁב:

אֲשֶׁר־הָאֵשׁ - המילה "אשרי" מופיעה בעיקר בתהלים. פירושה, בצורה הפשוטה ביותר, הוא - אושר; אושר הוא לו, לאדם, הנוהג בדרך הזאת. אבל ב"אשרי" יש גם משמעות אחרת, שאיננה נבדלת לגמרי אלא משתלבת במשמעות הראשונה, והיא - הדרך הישרה, האופן הנכון, בבחינת הישר והטוב. "אשרי" מתייחס, בדרך כלל, לשני המובנים האלה גם יחד: הן להרגשת הטוב הסובייקטיבית, הרגשית, והן לצד האובייקטיבי של דרך נכונה וישרה.

אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים - עצת רשעים היא עצה לא טובה שנותנים רשעים, שאדם מקבל אותה ונוהג ("הלך") לפיה. ואולם במקומות אחרים משמעות המילה "עצה" היא גם קבוצה, חבורה, ולכן פירוש הפסוק הוא גם - האיש שאינו הולך עם הרשעים ואינו חלק מחבורתם.

וּבִדְרֹךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד - יש דרכים או מקומות שהם "דרך חטאים", דרכם של חוטאים; וגם מי שאינו מגיע לדרך הזו עד סופה, מכל מקום הוא עשוי למצוא את עצמו עומד במקום שהוא "דרך חטאים", כך שהמשך ההליכה בכיוון הזה בוודאי יביא אותו לרע חמור יותר.

וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יֵשֵׁב - בספר תהלים, כמו גם בספר משלי ובמקומות אחרים, המושג "לץ" איננו קשור רק לבדיחה או ללצון, אלא יש בו צד מסוים של רוע; אין בו תמיד תאוה או תשוקה לרע, ואולם ה"לצים" הם אלה שמתאפיינים בקלות ראש ובבדיחות דעת על דברים טובים. ולכן, גם אם הלצים לא תמיד עושים רע בפועל, דרך המחשבה והדיבור

אֲשֶׁר־הָאֵשׁ. "במה חתם משה את התורה? - 'אשריך ישראל'; ואף דוד כשבא לומר תהילה, התחיל ממקום שפסק משה, 'אשרי האיש'". חוט סמוי מקשר בין משה לדוד, כפי שמגלים דברי חכמים: "גואל ראשון הוא גואל אחרון"; משמע: מסע הגאולה שהוביל משה רבנו אל שערי הארץ, עתיד לבוא לשלמותו עלי-ידי משיח בן דוד. נקודת הזהות שבין מפעלי חיים של ענקי עולם אלו, היא גילוי האושר האמיתי ("אשרי")

בעולם, עונג שמקורו ברכים הנעלמים ביותר של הבריאה ויצאיתו אל הפועל היא דרך לימוד התורה. מזמור זה, לפי החלוקה הקדומה, נפתח ב"אשרי האיש" ומסתיים ב"אשרי כל חוסי בו", כך ששני מיני אושר ועונג רמוזים בו: העונג שבפנימיות התורה והעונג שבנגלותיה. אשרי הלומד ומלמד מתוך עונג ואושר, וממשיך בכך את שליחותם של משה ודוד לקירוב הגאולה.

על-פי תהילות מנחם

שלהם היא פתח לכל דבר אסור. "ובמושב לצים לא ישב" בא להדגיש שגם מי שאינו שותף פעיל במושב לצים, גם מי שבעצמו איננו ליץ אלא רק יושב במחיצתם של לצים, עליו לדעת כי החברה הזאת היא חברה רעה, והיא פותחת לאדם פתח לרע - לא תמיד מתוך מודעות, אבל על כל פנים יוצרת מוכנות נפשית העשויה להתגלגל לרעה בפועל.

כִּי אִם בְּתוֹרַת ה', שְׁתוּרַת ה' כְּהוֹרָאָה שֶׁל דָּרֶךְ חַיִּים, הִיא חֻפְצוֹ, וּבְתוֹרָתוֹ - שֶׁהִיא תוֹרַת ה', אֲבָל מִתְיַחֶסֶת בִּיתֵר שֶׁאֵת ל"תוֹרָתוֹ" שֶׁל אוֹתוֹ אֲדַם, בְּמָה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ וּמֵבִין בֵּה - יִהְיֶה, בְּעִיקָר הַכוּוֹנָה הִיא לְמַחֲשֵׁבָה, הַגּוֹת הַלֵּב, אֲבָל כִּאֵן יֵשׁ לִכְךָ גַם מִשְׁמַעוֹת נוֹסֶפֶת: דִּיבּוֹר וְהַגְיָה, יוֹמִם וְלַיְלָה. בְּפֶרֶק זֶה יֵשׁ מַעִין הַגְּדֵרָה שֶׁל הָאִישׁ הַצְּדִיק: לֹא רַק בְּמַחֲשֵׁבָה אֲלָא גַם בְּחֻפְזוֹ וְהַגְיוֹן הַלֵּב, כְּלוּמַר: רְצוֹנוֹ הַפְּנִימִי, שֶׁכִּאֲשֶׁר אֵין לוֹ לְאֲדָם מַעֲשֵׂה שְׁמוּטֵל עֲלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ, לֹא בְּעִנְיָנִי מַצּוּוֹה וְלֹא בְּעִנְיָנִי הָעוֹלָם הַזֶּה, הָאִישׁ הַצְּדִיק הוּא זֶה אֲשֶׁר מְפַנֵּה אֶת הַזֶּמֶן הַזֶּה לְתוֹרַת ה', שְׁבָה הוּא מְדַבֵּר וְעֲלִיָּה הוּא חוֹשֵׁב. מִי שְׁנֵהֵג כֵּךְ, דִּהְיִינוּ: מֵתֻרַחַק מִן הָרַע וְדַבֵּק בְּטוֹב, שִׁכְרוּ הוּא -

וְהִיא כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיָהּ מֵיִם. עֵץ כֹּזֵה אֵינְנו חֹסֵר דְּבַר; הוּא אֲפִילוֹ אֵינְנו מַצְפֵּה לְגֶשֶׁם, כִּי הַמֵּיִם מִשְׁקִים אוֹתוֹ תָּמִיד.

אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֲלָהּ לֹא-יָבוּל - כִּי עֲצִים שֶׁחֹסְרִים לָהֶם מֵיִם לְפַעֲמִים נוֹתְנִים אֶת פִּירוֹתֵיהֶם לְאַחַר זֶמֶן, וְהַעֲלִים שֶׁלָּהֶם כְּמִשִּׁים וְנוֹשְׂרִים, וְאֵילוֹ הָעֵץ הַזֶּה רַעֲנָן וְצוּמָח תָּמִיד. בְּדִמּוּי הַזֶּה לְעֵץ יֵשׁ לֹא רַק בְּרַכָּה, אֲלָא גַם

**כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה חֻפְצוֹ
וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה
יוֹמִם וְלַיְלָה:
וְהִיא
כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיָהּ מֵיִם
אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ
וְעֲלָהּ לֹא-יָבוּל**

א.ב. בְּתוֹרַת ה' חֻפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמִם וְלַיְלָה. על לימוד התורה אמר רבא, האמורא הבבלי: "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר: בְּתוֹרַת ה' חֻפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמִם וְלַיְלָה" (עבודה זרה יט, א). מכאן שעיקר מעלתה של תורה אינו בהיותה תורת ה', הווייה עליונה ומופשטת, אלא דווקא בהיותה תורת אדם מוחשית ומושגת, הנלמדת בשכל ובסברה עד שהיא נקראת על שם הלומד

ומחדש בה. כיצד ייתכן הדבר? כאשר התורה היא תורת ה' הרי היא למעלה מעלה, אך כאשר היא נעשית גם תורתנו - תורת אדם - הרי היא יורדת למטה מהט. באותה ירידה מתגלה בה סגולתה, שהיא איך-סוף ממש, כלי גבול, שאינו מבחין בין מעלה ומוטה אלא מאיר בהם בשווה. נמצאת אומר: גם כשתורת אדם היא, עורבנה תורת ה' בכל קדושתה.

עליפי ספר המאמרים - מלוקט אדר-סיון, עמ' כ

הבטחה ממשית יותר לכך שהוא מצליח לתת פרי בכל המובנים: פרי תורתו ופרי עמלו, הצומחים בעתם וטובים גם לו וגם לעולם, ושאינן הוא צריך לסבול מהתנוונות ומכמישה שלא בעתה. ובכללו של דבר, לגבי האדם: וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ. ולעומת אלה -

ד לֹא-יִכֶן הָרְשָׁעִים; הללו לא רק שאינם דומים לעץ שתול, אלא הם כפרודות שאינן צומחות, כִּי אִם-כַּמּוֹץ אֲשֶׁר-תִּדְפְּנוּ רוּחַ. המוץ, שהוא הקש והמלענים של התבואה, אין לו צמיחה ואף אין לו מקום משלו, והרוח מסיטה אותו לכל צד. ואף הוויית הרשעים אין לה בעצם מקום משלה, ואין לה אפילו תכנית אמיתית משלה, אלא הרשעים זורמים עם כל דבר שמגיע אליהם מבחוץ, ונהרפים מדבר לדבר.

ה עֲלֵי-כֵן לֹא יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפָּט - כשמגיעה שעת הדין אין לרשעים תקומה, וְחַטָּאִים לֹא יִקְוּמוּ ולא יעמדו בַּעֲדַת צְדִיקִים; לא רק שהם אינם יכולים לצאת זכאים במשפט, אלא אף אינם יכולים להצטרף לחבורה הזאת.

ו פִּי-יֹדַע ה' דְּרֹךְ צְדִיקִים - "יודע" כאן, כמו גם במקומות אחרים, הוא במשמעות מסוימת: דעת של קשר, של אהבה; ומשום כך הוא מכוון אותם ומסייע להם בדרך חיייהם זו, וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים, לעומת זאת, תֹּאבֵד - כי לא רק שאין לה קיום נצחי, אלא אין לה אפילו עמידה יציבה בפני מאורעות הזמן; זוהי דרך שסופה אובדן.

וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:

ד לֹא-יִכֶן הָרְשָׁעִים

כִּי אִם-כַּמּוֹץ

אֲשֶׁר-תִּדְפְּנוּ רוּחַ:

ה עֲלֵי-כֵן

לֹא-יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפָּט

וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צְדִיקִים:

ו פִּי-יֹדַע יְהוָה דְּרֹךְ צְדִיקִים

וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

האדם כולם עושים רצון ה', כצדיק כרשע, אלא שהבדל גדול יש ביניהם: צדיק העושה רצון ה' בחייו, זוכה לעשות זאת כשהוא שתול על פלגי מים ועושה פירות במעשיו הטובים; רשע, המכעיס לפניו בחייו, עושה רצון ה' ומגלה כבודו ויראתו באכזריות, כאשר נעשה בו דין צדק והוא כלה "כמוץ אשר תדפנו רוח".

על-פי בית יעקב, ליקוטים

אד אֲשֶׁר יֵאָמַר... לֹא יִכֶן הָרְשָׁעִים - וכי כיצד

ניתן להשוות בכלל בין צדיק לרשע? האם אפשר להעריך את טיבה של אבן טובה ויקרה כנגד אבן פשוטה המושלכת ברחוב? אלא משל למה הדבר דומה: לאדם שהיה מהלך עם בנו בגן. ראה בנו עץ פרי, ושאל מה טיבו. אמר לו: לאכול מפריו ולשבוע מטובו. ראה בנו עץ סרק, ושאל מה טיבו. אמר לו: להסיק בו תנור וכיריים. כך בני

אֶסְפְּרָה אֶל חֶק יְהוָה אֲמַר אֱלֹהֵי בְנֵי-אֲתָנָה אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶתֶיךָ:

ספר ראשון פרק ב

מזמור ללא כותרת לכבודו של המלך,
והמילה "מלך" נזכרת בו פעמים מספר.
מתוכנו ומפסוקי החזון שבו עולה
שאין מדובר במלך מסוים אלא זהו
חזון על הגואל, המלך המשיח.

א לְמַה רָגַשׁוּ גוֹיִם
וְלֵאמֹתָם יִהְיוּ דֹרֵי־קֶדֶם
וּמִתְכַנְנִים תְּכַנְיֹתָ, וּמְדַבְרִים דְּבָרִים שְׂבוּסוֹפָם
יִהְיוּ לְרִיק.

ב וְיִתְעַבְבוּ מַלְכֵי־אֲרֶץ,
וְרוֹזְנִים נוֹסְדוֹ-יַחַד
לְהִלָּחֵם עֲלֶיךָ וְעַל־מְשִׁיחוֹ.
הִיא:

ג נִנְתְּקָה אֶת־מִסְדוֹתֵימֹו - נִנְתְּקָה אֶת מוסרותיהם,
שֶׁהֵן הַרְצוּעוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹסְרִים כְּעַלֵי חַיִּים,
וּבַהֲשֵׁאלָהּ - הַכּוֹחַ וְהַמְּשָׁלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל
הַשְּׁלִיטִים, וְנִשְׁלִיכָהּ מִמֶּנּוּ עִבְתֵימֹו - חֲבֵלֵיהֶם,
שֶׁבָּהֶם הֵם קוֹשְׂרִים אוֹתָנּוּ. זוֹהִי הַכוֹוֹנָה
הַעִיִּקְרִית שֶׁל אוֹתוֹ מֵרֶד, הַכוֹרֵךְ יַחַד מֵרִידָה
בַּה', פְּרִיקַת עוֹלוֹ וְגַם מִלְחָמָה כְּנֶגֶד מְשִׁיחוֹ,
הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הַמֵּיִיצֵג אֶת הַקֶּשֶׁר
עִם הַקֶּב"ה.

ד אַבֵּל כָּל הַתְּכַנְיֹת הַלְלוּ הֵן תְּכַנְיֹת שֶׁל הַבַּל,
כִּי יוֹשֵׁב בְּשָׁמַיִם יִשְׁחַק, יִצְחַק, ה' יִלְעַג־לָמוֹ
(לָהֶם), לְפִי שֶׁלֹּא יִמוּמְשׁוּ כָּלֵל הַתְּכַנְיֹת הַלְלוּ.
לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר כָּל הַתְּכַנְיֹת הַלְלוּ הֵן דְּבַר
שֶׁל רִיק, וּבַפּוֹעֵל יִגִּיעַ לְאַחַר מִכֵּן גַּם הָעוֹנֵשׁ
מִלְמַעְלָה.

ה אֲזַ יְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵימוֹ (אֱלֹהֵיהֶם) בְּאָפוֹ, בְּכַעֲסוֹ,
וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ, וְיִשְׁבּוֹר אֶת רִצּוֹנָם בְּעוֹלָם
הַזֶּה.

ו וְאֲנִי, אוֹמֵר הַמְּשׁוֹרֵר, נִסְכַּתִּי מִלְכֵי - מִשְׁחַתִּי,
מִיִּנְיַת אוֹתוֹ לְמֶלֶךְ, עַל־צִיּוֹן הַר־קְדְּשֵׁי. וְכֵאֵן
בְּאִים דְּבָרָיו שֶׁל הַמֶּלֶךְ עֲצָמוֹ:

א לְמַה רָגַשׁוּ גוֹיִם
וְלֵאמֹתָם יִהְיוּ דֹרֵי־קֶדֶם:

ב וְיִתְעַבְבוּ מַלְכֵי־אֲרֶץ

וְרוֹזְנִים נוֹסְדוֹ-יַחַד

עַל־יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ:

ג נִנְתְּקָה אֶת־מִסְדוֹתֵימֹו

וְנִשְׁלִיכָהּ מִמֶּנּוּ עִבְתֵימֹו:

ד יוֹשֵׁב בְּשָׁמַיִם יִשְׁחַק

אֶדְנִי יִלְעַג־לָמוֹ:

ה אֲזַ יְדַבֵּר אֱלֹהֵימוֹ בְּאָפוֹ

וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ:

ו וְאֲנִי נִסְכַּתִּי מִלְכֵי

עַל־צִיּוֹן הַר־קְדְּשֵׁי:

בְּדוֹרוֹן, בְּתִפִּילָה אוּ בְּמִלְחָמָה, אֲלֵא רַק: "אֲנִי
יִשָּׁן עַל מִיטָתִי וְאַתָּה עוֹשֶׂה!" אֲמַנֵּם הֲלֵב מִפְתָּה
אוֹתָנּוּ לְהִטִּיל סֶפֶק, הָאוֹמֵנִם גַּם אֲנִי, בְּדוֹר שֶׁפֶל
וּבְמִצְבַּב שֶׁפֶל - כְּכֹלל וּבְעִיקָר בְּפֶרֶט - רְאוּיִים
לְבִיטְחוֹן שְׂכוּחָה? וְהַמְעַנָּה: בְּנִי אֲתָהּ אֲנִי הַיּוֹם
יְלִדְתִּיךָ! כָּל יוֹם הוּא מְצִיאֹת חֲדָשָׁה, הַזְדַּמְנוֹת
חֲדָשָׁה ל"הַיּוֹם אִם בְּקוֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ", וְאִין חֲטָא
הַאֲתַמּוֹל פּוֹגְמִים כּוֹ כָּלֵל.

על-פי תהילות מנחם

ב.א לְמַה רָגַשׁוּ גוֹיִם! יִסוֹר הַבִּיטְחוֹן בְּעַבְדוֹת ה' מוֹרָה
שְׂכָל אִימַת שֶׁאֲנִי מוֹצֵאִים עֲצָמֵנוּ בְּמִצְבַּב הַמִּתְנַגֵּד
לְרִצּוֹן ה', וּבְפֶרֶט כֹּאשֶׁר רָגַשׁוּ גוֹיִים וּמִלְכֵי אֲרֶץ
עַל ה' וְעַל מְשִׁיחוֹ, הִרִי כֵל זֶה הוּא בְּחִינַת יְהִיגוֹ
רִיק - אִין וְאִפֶּס - וּמִמִּילָא אִין מְקוּם לְחֲשֵׁשׁ
כָּלֵל. בְּדוֹרוֹת עֲבָרוּ הִיָּה לֵנֶס וּלְפִלֵּא בִּיטְחוֹנוֹ
שֶׁל חֲזִיקָה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שְׁבַעֲדוֹ צִבְאוֹ הָאֲדִיר
שֶׁל סְנַחְרִיב צַר עַל שְׁעָרֵי עִירוֹ לֹא מִצָּא צוֹרֵךְ

אספרה אל חק - אספר את הדבר שהוא הבסיס למעשיי: ה' אמר אלי: 'בני-אתה, אני היום ילדתיך - כלומר: המלך המשיח הוא כבן חביב של ה', וכאשר הוא עולה על כס מלכותו אומר לו ה', כביכול: "אני היום ילדתיך", אתה נעשה כבני.

שאל ממני, אומר לי ה', רק בקש, ואתנה גוים נחלתך - תמשול עליהם, כלומר: נחלתך תקיף עמים רבים, ואתחזק תגיע עד אפסי ארץ, עד קצות הארץ.

ואת כל אויביך תרעם, תשבור אותם, בשבט ברזל, ככלי יוצר, ככלי חרס, אשר קל לנפצו, הנפצים.

ועתה, מלכים, השקילו לדעת זאת, הוֹסְרוּ קבלו מוסי, הבינו את הדבר, שפטי ארץ: דעו שהקב"ה נתן בידי את הזכות והשלטון, ולכן אין אתם יכולים להילחם כנגד זה.

ומשום כך - עבדו אתה' ביראה, שהרי אם לא תעבדוהו, תיענשו בכמה אופנים, וגילו ברעדה - יכולים אתם לשמוח בממשלה הזאת, אבל אתם צריכים לעשות זאת מתוך רעדה, כי אין כאן מתנה גמורה של שלווה, אלא יש מאחוריה איום מוסתר תמיד.

נשקו-בר - רוב המפרשים מסבירים זאת לפי הלשון הארמית: בר במובן של בן, כלומר: הוא המלך שה' אמר עליו 'בני אתה', פן יאנף, יכעס, ה' ותאבדו דרך, פי-יבער - כאשר יבער - כמעט אפו - לא רק חמה גמורה אלא אפילו מעט כעס - לא תהיה לכם תקומה. ומן הצד השני - אשרי כל-חוסי בו, טוב ויפה לאלה שחוסים בקב"ה.

אספרה אל חק
יהוה אמר אלי בני-אתה
אני היום ילדתיך:
שאל ממני

ואתנה גוים נחלתך
ואחזתך אפסי-ארץ:

תרעם בשבט ברזל
ככלי יוצר הנפצים:

ועתה מלכים השקילו
הוֹסְרוּ שפטי ארץ:

עבדו אתי יהוה ביראה
וגילו ברעדה:

נשקו-בר
פן-יאנף, ותאבדו דרך

פי-יבער כמעט אפו
אשרי כל-חוסי בו:

הקדושה, המתייחדת עם קודשא-ברוך-הוא כדי לגלות בארץ מה שאינו נגלה גם בשמי שמים - עצמות אלוהות. כל הגלויות העוברות על כנסת ישראל - זמן עיבורה הן; ושעת הגאולה - זמן לידתה. אז יהפכו כל החלומות למציאות, וכל רגעי הבהירות והגילוי שידענו יהווירו ויתבטלו כאין לנוכח הלידה המוחשית, שתגלה אלוהות בעולם ותחשוף את פניו האמיתיים.

על-פי תורה אור, הוספות לפרשת שמות קו, א

בני-אתה אני היום ילדתיך - על משיח בן דוד נאמר. עיבור הוא זמן של קטנות, הסתר וצמצום, כשהולד מוסתר בבטן אמו ואין איש יודע מה טיבו. כל שניתן לראות הוא שהכרס תופחת והאם מתנודדת והולכת בכבודות. קרוב לזמן הלידה מתגלים בה גם צירי לידה, חבלים מייסרים המביאים אותה עד שערי מוות. רק אז, בפתע, היא יולדת חיים. כך כנסת ישראל, השכינה

ליהוה היְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בְּרַכְתָּךְ סְלָה:

ספר ראשון פרק ג

מזמור העוסק בנרדף המוקף באויבים
מכל צד, והכל סבורים שאין לו עוד
תקווה, אך הוא בוטח בה' שיושיענו
מכל אויביו ויביאנו לניצחון ולשלום.

א מזמור לדוד - כמזמור זה יש כתובת: בברחו מפני אבשלום בנו. מזמור זה אינו מבטא את כל המצוקה של דוד במאורע זה, אלא רק את היותו נתון במצוקה גדולה, ויש בו בעיקר תחינה לה' לזכות בישועה.

ב ה' מזהרבו צרי רבים קמים עלי - כלומר: עומדים כנגדי להילחם בי. ויש בכך גם תוספת הדרגשה - הם אויבים והם בעיקר מתקוממים, מורדים.

ג ובנוסף עליהם יש עוד רבים אחרים האמרים לנפשי - כלומר: אומרים עליי - אין ישועתה לו באלהים סלה.* כי במצבו של דוד באותה עת, מלבד האויב הישיר שלו - צבאו של אבשלום - גם אלה שאינם צד פעיל בסכסוך מרגישים שתקופת דוד נגמרה, שאין לו עוד תקווה.

ד ואתה, ה' מגן בעדי, אתה הוא קבודי - או, באופן אחר, אתה גם זה שנותן לי את הכבוד, ומרים ראשי - שלא אהיה מוטל מובס לגמרי.

* מילה זו מצויה כמעט רק בספר תהלים, ואין פירושה מחזור לגמרי. מסורת עתיקה היא ש"סלה" פירושו: לעולם, לנצח. במקרים רבים משמעות זו יכולה להתקבל, אולם במקומות אחרים אפשר לפרש כך רק ברוחק. יש המסבירים את המילה כביטוי של חיזוק לנאמר קודם, ולפיכך יהא משמעה כמו: ככה, כן הוא, אכן; יש אומרים שמילה זו היא כעין סימן מוסיקלי, שיש מפרשים אותו במובן של הגברה, כלומר: כאן יש להרים את הקול; ויש סבורים שהוא סימן המורה להאריך את המילה הקודמת על מנת לשמור את משקל השיר.

א מזמור לדוד

בברחו

מפני אבשלום בנו:

ב יהוה מזהרבו צרי

רבים קמים עלי:

ג רבים אמרים לנפשי

אין ישועתה לו באלהים

סלה:

ד ואתה יהוה מגן בעדי

קבודי ומרים ראשי:

על דוד אויבים חיצוניים, הוא בטוח בישועת ה'. הלא "על ה' ועל משיחיו" הם מתייצבים, ולא עליו עצמו. אולם כאשר בנו שלו קם עליו, הוא מבין שמביתו ומנפשו צמחה הרעה, שמחולשתו ומחסרונו יונק האויב, וכדי לנצחו יהיה עליו לשוב אל ה' באמת ובתמים ולעקור את שורש הרעה מקרבו.

על-פי ייטב לב, שופטים, ד"ה כי יפלא

גב ה' מזהרבו צרי רבים קמים עלי. נימת תחינתו של דוד כמזמור זה, כאשר הוא בורח מפני אויב יחיד, דחופה וחמורה. לא כן נימת דבריו כמזמור הקודם, כאשר נרדף על-ידי גוים רבים, ובכל זאת הוא מפגין שאננות וביטחון: "למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק". מתוך כך מסיק התלמוד כי "קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג" (ברכות ז, ב). כאשר קמים

ה קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה: אני יכול לשמוע, כביכול, את קול ה' מדבר אליי מהר הקודש בירושלים.

ו אני שכבתי ואישנה, ולפעמים בלי תקוות ובלתי ציפיות למחר. אך הקיצותי, ולא המשכתי לישון שנת עולמים, כי ה' יסמכני, שהוא נותן לי את הכוח להמשיך הלאה.

ז ובגלל העזרה הזאת לא-אירא מרובות עם אשר סביב שתי עלי - שכולם מתייצבים ופונים לצור עליי.

ח קומה, ה' - זוהי קריאה להתגלות, בקשה שהקב"ה יתגלה במציאות, הושיעני, אלהי, מיהפית את-פלאי לחי - אתה סוטר לכל אויביי מסביב. ובהמשך לאותו דימוי של סטירה כואבת: שני רשעים שברת.

ט בסיכומו של דבר: לה' הישועה, גם כאשר אין היא נראית קרובה, ועל-עמך בכלל תבוא ברכתך. סלה.

ה קולי אל-יהוה אקרא ויענני מהר קדשו סלה:

ו אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יהוה יסמכני:

ז לא-אירא מרובות עם אשר סביב שתי עלי:

ח קומה יהוה הושיעני אלהי מיהפית את-פלאי לחי שני רשעים שברת:

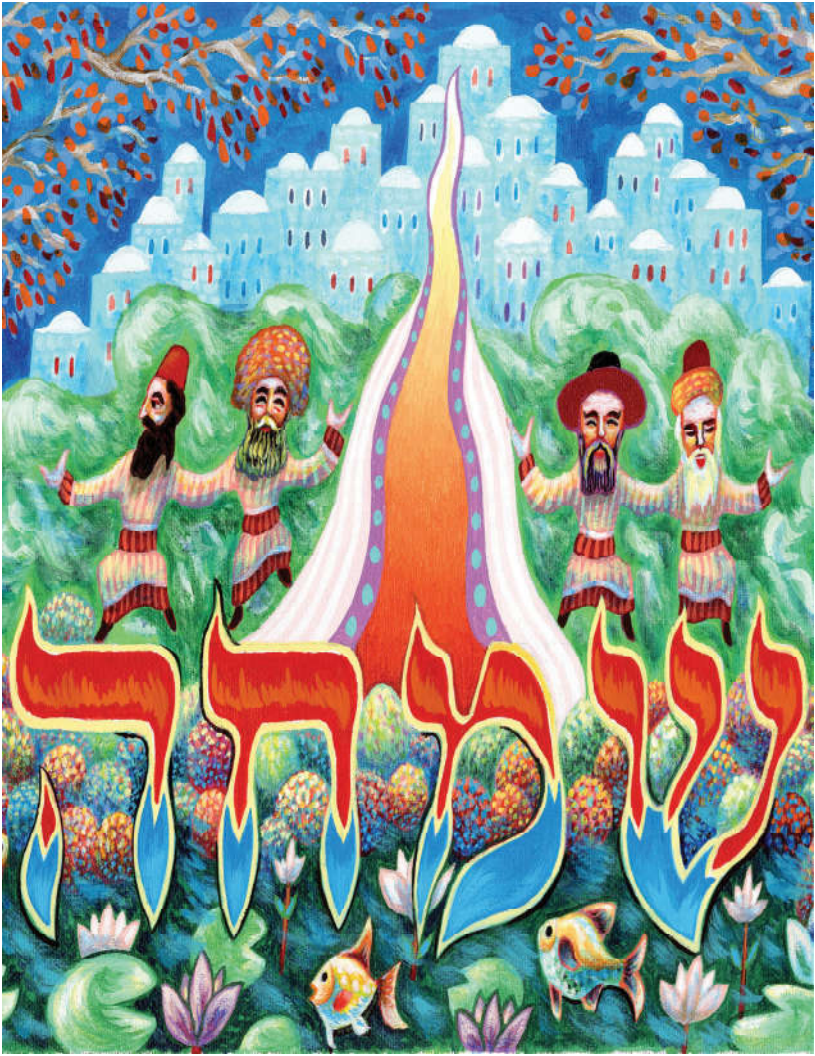
ט ליהוה הישועה על-עמך ברכתך סלה:

גט על עמך ברכתך סלה. ידוע פירוש בעל התניא כי עם מלשון גזלים עוממות, שהאש אינה ניכרת בהן, כינוי לישראל בעת יירדתם, כאשר דבקתם בקב"ה עמומה עד מאוד. ואף-על-פי כן - על עמך ברכתך סלה: ברכתם של ישראל נצחית ואינה מתבטלת בשום תנאי, גם כאשר הם יורדים מטה מטה.

על-פי תהילות מנחם

גה קולי אל ה' אקרא - רגלה של הקו"ף ארוכה, רמז לסגולתו של הקול לעורר הכוונה בלבו של מי שמעינו יבש, מי שכה הרחיק ללכת וכה העמיק ליפול עד שאינו מוצא עוד אותיות למלל בהן את תפילתו. כשהמוח והלב אובדים ונידחים, ברית כרותה לזעקת הגרון הניחר שאינה חוזרת ריקם.

על-פי זרע קודש, ויצא, ר"ה ויחלים

נְתַתָּה שְׂמֵחָה בְּלִבִּי מֵעַתְּ דָּגְנָם וְתִירוֹשָׁם רַבּוּ:

ספר ראשון פרק ד

מזמור תחינה של הנרדף לשווא, אשר
אויביו משמיצים אותו ומנסים לאבדו,
הוא מתפלל לה', המושיע את הנרדפים
ומסכל את מזימותיהם של אנשי רשע.

א לַמְנִצַּח בְּנִינּוֹת* מְזֻמּוֹר לְדוֹד – גם זה מזמור תפילה, אלא שבניגוד למזמור הקודם אין במזמור זה הרגשה של מצוקה מסוימת או של צרה מידית, כי אם מצוקה כללית שיש עמה גם דברי בקשה וגם דברי עידוד לאחרים.

ב בַּקְרָאֵי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צְדָקָי, בְּצַר – כלומר: כשאני נמצא במצוקה, בצרה, שכל-כולה היא הרגשה של מצב שבו המציאות, החומרית או האחרת, דוחקת כביכול את האדם ואיננה נותנת לו אפשרות לנוע – הַרְחַבְתָּ לִּי, שהוא תיאור של ההרגשה כאשר כנגד הצרה באה הישועה, ובמקרה הזה – בלשון של הרחבה, כאילו הדברים הדוחקים נסוגים הצדה והאדם יכול לנוע, לנשום. חַנְּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי.

ג וכאן באה פנייה: בְּנִי־אִישׁ, אשר מצד אחד היא פנייה לאנשים, אויבים או יריבים, שהם אנשים חשובים יותר; כי בכל המקרא "איש" משמעו, בדרך כלל, אדם בעל מעמד. והוא אומר להם: עֲדֹמָה כְּבוֹדִי לְכַלְמָה? עד מתי, או: עד כמה אתם מזלזלים בי ומביישים אותי?

ד תִּאְהָבֶנּוּ רֵיקָן – ההכלמה הזו, או המלחמה כנגד דוד אינה משום חסרונותיו או שגיאותיו של דוד; בעיקרה היא נובעת מדברים חסרי

* פתיחת המזמור היא פנייה אל המנצח, האיש המנהיג את השירה והנגינה. יש פניות שונות, מהן התייחסות אל כלי הנגינה ומהן ללחן עתיק ונודע, ויש שפירשו שה"נגינות" עניינן שיש למזמור זה שתי נגינות (נעימות), או כמה כלי שיר. אף המילה "מזמור" יש בה הוראה מסוימת, המגדירה כנראה את מהותה של המנגינה השייכת לשיר זה.

א לַמְנִצַּח בְּנִינּוֹת
מְזֻמּוֹר לְדוֹד:

ב בַּקְרָאֵי עֲנֵנִי | אֱלֹהֵי צְדָקָי

בְּצַר הִרְחַבְתָּ לִּי

חַנְּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי:

ג בְּנִי־אִישׁ

עֲדֹמָה כְּבוֹדִי לְכַלְמָה

ד תִּאְהָבֶנּוּ רֵיקָן

ד ב. בַּצַּר הִרְחַבְתָּ לִּי. אם יסתכל האדם על חסדו ה', יראה שאפילו בעת שהשם יתברך מצר לו – הוא מרחיב לו ומגדיל חסדו עמו. וזה בַּצַּר הִרְחַבְתָּ לִּי, שאפילו בתוך הצרה עצמה נתת לי הרחבה, וזאת מלבד מה שאנו מצפים שהשם יתברך יושיענו בקרוב מכל הצרות, ויטיב עמנו מאוד.

על-פי ליקוטי מוה"ר"ן ח"א, קצה

ד ב. בַּצַּר הִרְחַבְתָּ לִּי – כאשר קיבלתי ממורי שבכל צער האדם, בגשמי וברוחני, אם נותן לב שגם בזה הצער הוא השם יתברך בעצמו, אלא שהוא דרך לבוש, הרי בזה הוסר הלבוש ונתבטל הצער וכל הגזרות הרעות. והאריך בזה, ורברי פי חכם חזן.

על-פי תולדות יעקב יוסף, ויקהל

תִּבְקְשׁוּ כִזָּב סֶלָה:

וְדַעוּ

פִּי־הַפֶּלֶה יִהְיוּ חֲסִיד לֹו
יִהְיוּ יִשְׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹו:

רְגֹזוּ וְאֶל־תַּחֲטְאוּ

אֲמַרוּ בִלְבַבְכֶם

עַל־מִשְׁבַּבְכֶם

וְדַמּוּ סֶלָה:

זְבַחַו זְבַחֵי־צַדִּיק

וּבִטְחוּ אֶל־יְהוָה:

בסיס, דברים של לא כלום; אבל אנשים כנראה אוהבים את הדברים הללו, ונתפסים אליהם: תִּבְקְשׁוּ כִזָּב - הם הולכים ומחפשים דברים וסיפורים של שקר, סֶלָה.

וְדַעוּ וכנגד רדיפה זו דעו - פִּי־הַפֶּלֶה ה', ה' נותן יחס מיוחד לזה שהוא חֲסִיד לֹו, ה' יִשְׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹו. כי גם בחייו של דוד נראה שהכל הודו שהוא דבוק בה' ומבקש את קרבתו; ולכן פעמים רבות הוא מזכיר שהקב"ה נהג בדרך מיוחדת ("הפלה") כלפי דורשיו ומבקשיו.

רְגֹזוּ וְאֶל־תַּחֲטְאוּ - "רגזו" כאן אינו עניין של כעס אלא פירושו הוא לרגוש, לסעור. והוא קורא בכך לאנשים לנער בכוח, לשנות את תפיסתם, ואז לא יימשכו אחרי שגרת החטא אֲמַרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁבַּבְכֶם - כלומר: נסו לרדוף בדברים הללו ביניכם לבין עצמכם בשעה שאתם שוככים לישון, ולא בתוך החברה, העשויה לכוון ולהטות את בני האדם למחשבות או לדרכי דיבור גרועות. ואילו כאשר בן אדם נוחן את עצמו ביחידות, כשאין סביבו אנשים אחרים, זהו זמן המבחן.

וְדַמּוּ סֶלָה - ואז תשתקו, ותחליטו לא להביע דעות, לא להיות מעורבים במה שאינו מעניינכם ואינו בתחום הידיעה שלכם. במילים אחרות: עצתו לאנשים שונים היא, שבמקום להתעסק בו ובחסרונותיו מוטב להם לפנות לה'.

זְבַחַו זְבַחֵי־צַדִּיק וּבִטְחוּ אֶל־ה'.

כלא היה. ועדיין, לב יודע מרת נפשו, כמה עוצמה הענקנו למגדל הקלפים הזה, כמה רוח חיים נפחנו בו, כמה אנו סרים למשמעתו בוקר וערב ובכל רגע ביניהם. מי שיציב את התמונה נוכח פניו - ירגז, ובשעת חשבון הנפש יאמר בלבו: רע! רשע! משוקץ! מתועב! מנוול! עד מתי תסתום את עיניי מלראות באור איך־סוף הממלא את העולם כולו?

על־פי תניא, כט

ד.ה. רְגֹזוּ וְאֶל־תַּחֲטְאוּ אֲמַרוּ בִלְבַבְכֶם: אל מול החטא - לא במקלות או באבנים, אלא ברוגז ובאומר פנימי. כי אין במי להילחם, ואין במה. הלא אין רע ממשי בעולם, אלא זה שאנו מעניקים לו את הכוח למשול בנו, לאחוז בלבבנו, לכבוש את נפשנו בכלא צר, דחוק ומעיק. הלא אין בזה כלום. רק דמיון, מחזה שווא ותעתועים. רק נצית גפרור, נדליק נר, והחושך ינוס מפניו

אכן, רבים אמרים – כביטוי של תפילה – מי יִרְאֶנּוּ טוֹב, הם מחפשים מקור של ברכה; נִסְה־עֲלִינוּ – נראה כי מילה זו קרובה במשמעה ל"נשא", ופירושה: הבא עלינו (גם במוכן של להתנוסס) להתגלות, את אור פְּנֵיךָ, ה'. והמשורר חוזר ואומר: אני עצמי אינני יושב וחושב ברעתם של אחרים, ואני באמת מנסה להיות רבוק בקב"ה.

נִתְתָה שְׂמֵחָה בְּלִבִּי, מֵעַתָּה – יותר מאשר בעת שְׂדִגְגַם וְתִירוֹשִׁם רְבוּ; אני אינני מקנא בהם, ושמחתי הפנימית מספקת לי, ואף גדולה יותר בזמן ההצלחה הגדולה של אחרים; וייתכן שהוא אף מפליג ואומר שהוא שמח כאשר אחרים מצליחים.

בְּשָׁלוֹם יִחַדּוּ אֲשֻׁכְבָה וְאִישָׁן – "יחדיו" כאן פירושו, כנראה, להיות ביחד עם, קשור אל הצד הזה של השלום; כלומר: אם אז הכול ("יחדיו") בשלום לא תהיה לי סיבה לדאוג, ואוכל לשכב ולישון בשקט.

פִּי־אֲתָהּ, ה', לְבָרֵךְ – לכרך, גם כאשר אין אחרים מחזיקים בדרך זו, די בכך שאתה לְבַטַח תוֹשִׁיבֵנִי.

רְבִים אִמְרִים
 מִי־רְאֶנּוּ טוֹב
 נִסְה־עֲלִינוּ אֹד פְּנֵיךָ יְהוָה:
 נִתְתָה שְׂמֵחָה בְּלִבִּי
 מֵעַתָּה דִגְגַם וְתִירוֹשִׁם רְבוּ:
 בְּשָׁלוֹם יִחַדּוּ
 אֲשֻׁכְבָה וְאִישָׁן
 פִּי־אֲתָהּ יְהוָה לְבָרֵךְ
 לְבַטַח תוֹשִׁיבֵנִי:

דט פִּי אֲתָהּ ה' לְבָרֵךְ לְבַטַח תוֹשִׁיבֵנִי, שעליידי התבודדות שוכנים בטח. ועיקר ההתבודדות צריך להיות בהתחזקות רצונות טובים להשם יתברך, ויסקל מחשבתו מהבלי העולם ויבטל רצונו אליו יתברך, עד שתשוב דעתו מארבע רוחות שנתפזרה לשם ותיכלל באחדותו ורצונו יתברך. וכשמיישב דעתו רואה שאין בכל ארבע רוחות העולם מקום לברוח מפגעי העולם בגשמיות וברוחניות, ואין לו מנוס כי אם אליו

יתברך לבד. כי השם יתברך נמצא בכל עת לכל קוראיו, אפלו אם נתעו מאוד, כי לא כלו רחמיו לעולם. וכל מי שזוכה להתחזק בוה, להיות רצונו חזק תמיד אל האמת אפילו אם יעבור עליו מה, בוודאי סוף כל סוף תהיה אחריתו טובה. ואלו שרגילין בהתבודדות הם בטוחים מכל צר ואויב, כי מי זה ערב לכו לגשת אל השם יתברך שהם מוסתרים בצל כנפיו.

הַקְּשִׁיבָה לְקוֹל שְׁעֵי מַלְכֵי וְאֱלֹהֵי פִּירְאֵיֶיךָ אֶתְפַּלֵּל:

ספר ראשון פרק ה

מזמור תפילה כנגד הרשעים, אשר בו אומר
המשורר כי אין הרשעים ראויים לחסדי
ה', ומתפלל שצדקתו תיראה וישועה
תבוא לו ולכל האנשים הראויים לכך.

א לְמַנְצַח אֶל־הַנְּחִילוֹת מְזֻמּוֹר לְדוֹד - מה הן נחילות אין אנטנו יודעים בדיוק, אך סביר להניח שהוא כלי נגינה המלווה את המזמור הזה, ויש שפירשו שהוא כלי נגינה שיש בו קול ומזום, כנחיל דבורים. והיו שפירשו שהוא לחן עתיק (שהיה קרוי "אל הנחילות") שלפיו יש לשיר מזמור זה. גם מזמור זה הוא מזמור תפילה, אלא שאיננו מפרט את בעיותיו של המתפלל, אלא מתעמת עם אנשים שונים ההולכים בדרך לא טובה. והמזמור שב ומדגיש, הן כעצה לאחרים והן כבקשה לעצמו, את הרצון בקרבת ה' ואת חשיבות ההליכה בדרך הנכונה.

ב אֲמַרִי הַאֲזִינָה, ה' בִּינָה הֲגִיגִי - הקשב נא לדיבורי, וגם למחשבותי. זוהי בקשה שישמע גם התפילה הנאמרת וגם התפילה שבלב.

ג הַקְּשִׁיבָה לְקוֹל שׁוֹעִי, מַלְכִי וְאֱלֹהֵי, כִּי־אֲלִיךְ אֲתַפְּלָא - ההדגשה היא על "אליך": אני פונה אליך ורק אליך, לא לאחרים.

ד ה', בְּקֶדֶר - במובן של בכל יום ויום, בכל בוקר חרש תשמע קולי, בְּקֶדֶר - בכל יום - אֲעַדְךָ־לִךְ, אני מציב, מעמיד, את עצמי לפניך - וְאֲעֲפָה. והציפייה והתפילה הזו היא של אדם המנסה ככל יכולתו ללכת בדרך הטוב, ויודע שהדרך האחרת מנוגדת לרצונו של ה'.

ה כִּי לֹא אֶל־חֲפִיץ־שָׁעֲךָ אֲתָה, שבעצם בא להדגיש ולומר שרצונך, ה', הוא בהפך מן הרשע; לֹא יִגְדְּךָ־ע - הרע איננו נמצא, איננו גר יחד אתך.

ו לֹא־יִתְיַצְבוּ הַזֹּלְלִים - אנשים פוחזים וחסרי כיוון - לִנְגַד עֵינֶיךָ, כלומר: אינך רוצה שהם יהיו לידך, לפי שאתה הוא תכלית הטוב, שהרי שְׁנֵאתָ פֶל־פְּעַלִי אֲנִי.

א לְמַנְצַח אֶל־הַנְּחִילוֹת מְזֻמּוֹר לְדוֹד:

ב אֲמַרִי הַאֲזִינָה ו יהוה בִּינָה הֲגִיגִי:

ג הַקְּשִׁיבָה ו לְקוֹל שׁוֹעִי מַלְכִי וְאֱלֹהֵי כִּי־אֲלִיךְ אֲתַפְּלָא:

ד יהוה בְּקֶדֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בְּקֶדֶר אֲעַדְךָ־לִךְ וְאֲעֲפָה: כִּי ו לֹא אֶל־חֲפִיץ־רִשְׁעִי אֲתָה

לֹא יִגְדְּךָ־ע:

ו לֹא־יִתְיַצְבוּ הַזֹּלְלִים לִנְגַד עֵינֶיךָ

שְׁנֵאתָ פֶל־פְּעַלִי אֲנִי:

שלמה, ללא חילוק בין גשמיות לרוחניות, עד שגם הבשר הגשמי יראה אלוהות. הן על כך אנו אומרים, ש"נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" (תנחומא נשא, טז). ראו עיניו של דוד מה שלא ראתה עין זולתו, ונעשה סימן לגאולה העתידה, שתבוא לנו מהרה על-ידי נצר מזרעו - משיח בן דוד.

הא לְמַנְצַח אֶל הַנְּחִילוֹת מְזֻמּוֹר לְדוֹד - שתי נחלות נחל דוד: מלכות עולם-הזה ומלכות עולם-הבא. שני עולמות אלו, שני מישורי הווייה הם, ואין ביניהם חפיפה. כל ילוד אישה נדרש לעצום עיניו מן העולם-הזה, ורק אחר כך הוא זוכה ורואה בחיי העולם-הבא. מדרגתו של דוד, אפוא, אינה מצאותית, אלא משיחית. רמז לבאות, כשהייה העולם כולו נחלה אחת

א תִּאֲבֹד דְּבָרֵי כֹזֵב, וְאִישׁ דֹּמִים וּמְרֻמָּה יִתְעַב ה'.
 ב וְאִנִּי, בְּרַב חֲסִדֶיךָ אָבּוֹא בֵיתְךָ - המשוור איננו
 בא לטעון שהוא מושלם, אלא בעיקר הוא
 מרגיש שהוא מנסה ללכת בדרך הטובה;
 ולכן עובדת בואו לבית ה' היא גם כן מחסרו
 של הקב"ה, שנתן לו את האפשרות והרצון
 להגיע אל היכל ה'. אֲשֶׁתַּחַוֶּה אֶל-הַיְיָ כְּשֶׁנֶּחֱבֵד
 בִּירְאֶתְךָ.

ט ה', נִחְמֵי - הנחה אותי, הדרך אותי - בְּעִדְקָתְךָ,
 שאוכל ללכת בדרך הצדק והראוי, לְמַעַן
 שׁוֹרְרֵי - כדי שאוכל לעמוד בפני אויבי; כי
 בהיותו מוקף אויבים לא תמיד יודע האדם
 מהי הדרך הנכונה לפעול בה, ודווקא משום
 שהוא נתון במריבה הוא צריך הנחיה מיוחדת
 כיצד יוכל לשמור את הדרך הנכונה.

הַיִּשְׂר - יִשְׂר - לְפָנַי דְּרַכְךָ, כדי שאלך בדרך
 הישרה, שהיא גם נכונה וגם טובה.
 י כִּי מֵצַד שְׁנֵי הָאוֹיֵב, שְׂכָאן אֵין שְׁמוּ מְפוּרֵשׁ,
 אֵין בְּפִיהוּ נְכוּנָה, והוא משקר כל הזמן.

ק קַרְבָּם הָיוּ - מה שנמצא בתוכו הוא "הוות",
 פורענות, אסונות, צרות, לאחרים;
 קִבְר־פְּתוּחַ גְּרוֹנִם - במונח מסוים גרונו, פיהם,
 הוא קבר פתוח; מצד אחד הרקב שבפנים יוצא
 מתוכו, ומן הצד האחר - הוא מזמין ומפתה
 אחרים ליפול אל תוך הקבר הזה.

לְשׁוֹנִם יַחְלִיקוּן - כי לא פעם כל אלה אינם
 דברים של ויכוח או טיעונים ברורים, אלא
 יש בהם גם כזב והסתרה, כך שכלפי חוץ הם
 מדברים בלשון חלקה.

א תִּאֲבֹד דְּבָרֵי כֹזֵב
 ב אִישׁ־דֹּמִים וּמְרֻמָּה
 ג יִתְעַב | יְהוָה:

ב וְאִנִּי
 בְּרַב חֲסִדֶיךָ אָבּוֹא בֵיתְךָ
 אֲשֶׁתַּחַוֶּה
 אֶל-הַיְיָ כְּשֶׁנֶּחֱבֵד
 בִּירְאֶתְךָ:

ט יְהוָה | נִחְמֵי בְּעִדְקָתְךָ
 לְמַעַן שׁוֹרְרֵי
 הַיִּשְׂר לְפָנַי דְּרַכְךָ:
 י כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוּנָה
 קַרְבָּם הָיוּ

ק קִבְר־פְּתוּחַ גְּרוֹנִם
 לְשׁוֹנִם יַחְלִיקוּן:

הושר

מגור] כי אמת הוא מה שקיים לעולם, אבל דבר
 שיש לו הפסק נקרא כזב, כמובא בלשון חכמים
 (פירא ח: ט): "המים המכזבים" [נחל אכזב]. אך
 צדיקים מתדבקים גם בטבע בחיות הפנימית
 שבו, שהיא מחי החיים, ועליהם נאמר וְאִנִּי בְּרַב
 חֲסִדֶיךָ אָבּוֹא בֵיתְךָ.

על-פי שפת אמת, נח תרנ"ג

הו תִּאֲבֹד דְּבָרֵי כֹזֵב - דור המבול הן ודיבורן כזב
 (בראשית רבה לב: א). כי צדיקים יודע שהנהגת
 הטבע הוא רק בכוח הנהגה שלמעלה מהטבע,
 אלא שהשם יתברך הלבישו בטבע. אבל דור
 המבול, שהחזיקו בכוח הטבע בלבד וכפרו במה
 שלמעלה מהטבע, נקראו דְּבָרֵי כֹזֵב, כאשר
 שמעתי מפי מורי זקני ז"ל [בעל חידושי הרי"ם

יא **הַאֲשִׁימִם אֱלֹהִים** - כלומר: מצא אותם אשמים כראוי להם, דון אותם לפי אשמתם.

יִפְּלוּ מִמַּעְצוֹתֵיהֶם - שיפלו, כלומר: שלא יישארו במחשבות ובתכנונים שלהם.

בְּרַב פְּשָׁעֵיהֶם - בגלל רוב פשעיהם - הדיחמו, אתה תדיח, תסיר אותם ממקומם, **כִּי מָרוּ בְךָ** - כי בעצם הם מורדים בך, ולכן הם ראויים לעונש. ובסיום הוא חוזר לדברים חיוביים יותר:

יב **וַיִּשְׁמְחוּ כְּלִחוּסֵי בְךָ**, כל הנשענים עליך או חוסים בצלך, **לְעוֹלָם יִדְגְּנוּ וְתִסַּךְ עֲלֵימוֹ** - תסוכך, תגן עליהם,

וַיַּעֲלֶצוּ, ישמחו, **בְּךָ אֱהָבֵי שְׁמֶךָ**.

יג **כִּי־אֲתָהּ תִּבְרַךְ צְדִיק, ה', כִּצְנֵה רְצוֹן תַּעֲטֹרְנֵנוּ** - כמו צינה, שהיא מגן גדול המקיף את כל גופו של האדם ולא רק חלק ממנו, כך אתה תיתן להם את האהבה והקרבה - שזה הרצון שמדובר בו כאן, רצון במובן של התרצות; כי רצון משמש בשני מובנים הקשורים זה בזה: האחד הוא הרצון במובן של תשוקה ורצייה, והאחר הוא רצון במובן של "שבע רצון", האושר שיש במילוי הרצון. ותעטרם, כלומר: תקיף אותם סכיב סכיב ברצונך ובאהבתך.

יא **הַאֲשִׁימִם אֱלֹהִים**

יִפְּלוּ מִמַּעְצוֹתֵיהֶם

בְּרַב פְּשָׁעֵיהֶם הִדְיַחְמוּ

כִּי מָרוּ בְךָ:

יב **וַיִּשְׁמְחוּ כְּלִחוּסֵי בְךָ**

לְעוֹלָם יִדְגְּנוּ

וְתִסַּךְ עֲלֵימוֹ:

וַיַּעֲלֶצוּ בְךָ אֱהָבֵי שְׁמֶךָ:

יג **כִּי־אֲתָהּ תִּבְרַךְ צְדִיק**

יְהוָה כִּצְנֵה רְצוֹן תַּעֲטֹרְנֵנוּ:

כי עולם־הבא הוא שנהנין מזיו השכינה, שהוא תענוג ההשגה, ואי אפשר לשום נברא אפילו מהעליונים להשיג כי אם איוו הארה מאור ה'; ולכן נקרא בשם זיו השכינה. אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל, כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצוותיה אזי היא תפיסא ומתלבשת בהקב"ה ממש, דאורייתא וקב"ה כולל אד.

על־פי תניא, ד

הג, **כִּצְנֵה רְצוֹן תַּעֲטֹרְנֵנוּ**. ומאחר שהתורה ומצוותיה מלבישים כל עשר בחינות הנפש וכל תרי"ג אבריה, מראשה ועד רגלה, הרי כולה צרורה בצרור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה, כמו שכתוב "צורי אחסה בו", וכתוב "כצנה רצון תעטרנו", שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלוכשים בתורתו ומצוותיה. ולכן אמרו: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם־הזה מכל חיי עולם־הבא",

שִׁמְעֵ יְהוָה הַתְּחַנְּנֵתִי יְהוָה תִּפְלְתֵי יִקְחֵ:

ספר ראשון פרק ו

מזמור תחינה של אדם חולה ורדוף,
הבוכה מחמת ייסוריו ומבקש מה'
שירחמהו וישמע אל תחנונו.

א לְמַנְצָח בְּנִינּוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית מְזֻמּוֹר לְדוֹד:
 רוב המפרשים סבורים שה"שמינית" היא שם של כלי נגינה – מין כלי מיתרים בעל שמונה מיתרים, ויש שפירשו שהיו מנגנים בכלי זה שמונה מנגינות, ומזמור זה היה הנעימה השמינית. המזמור הזה הוא בעיקרו שיר של תחינה ותפילה, ומן העניין נראה שזוהי תפילתו של אדם החולה במחלה מסוכנת, שאין הוא יודע אם יירפא ממנה; והוא מסתיים בדברי תודה, שכן נראה שתפילתו נענתה והוא אכן נרפא מחוליו. פרק זה יכול להתפרש לאו דווקא כמתייחס לאיברים בשר ודם, אלא כמבטא את תחושתו של החולה, שכל מיני כוחות של רע מתאספים עליו ושמצחים לאידו; וכאשר הוא מכריא, כל הצללים האפלים הללו כולם נסים.

הבקשה היא:

ב ה', אֶל־בָּאֶפֶךְ, בכעסך, תּוֹכִיחֵנִי - שפירושו, הן במקבילה והן במשמעות, אל תעניש אותי - ולא באמירה אלא במעשה, שהוא דרך תוכחה.

וְאֶל־בַּחֲמַתְךָ תִּסְרְנֵנִי, כי, כפי שהוא אומר, פעמים שהכאבים הם מעבר למה שיכול אדם לשאת. עיקר תחינתו איננה בזכות מעשיו הטובים, אלא מתוך כאב שאין אדם יכול לשאתו.

ג ה', כִּי אֶמְלֵל אֲנִי, רְפָאֲנִי, ה', כִּי נִבְהַלְתִּי עֲצָמֵי - זהו בוודאי ביטוי פיוטי, שעיקר משמעו הוא שהכאב והחרדה אינם רק על פני השטח אלא הם מגיעים פנימה.

ד וְנַפְשִׁי נִבְהַלְתָּ מְאֹד, שכנראה אין כאן רק עניין של כאבים, אלא גם של פחד מכך שלא יוכל לצאת מהמחלה הזו, ושמא הוא הולך למות.

לְמַנְצָח בְּנִינּוֹת

עַל־הַשְּׁמִינִית

מְזֻמּוֹר לְדוֹד:

ב יְהוָה אֶל־בָּאֶפֶךְ תּוֹכִיחֵנִי

וְאֶל־בַּחֲמַתְךָ תִּסְרְנֵנִי:

ג חֲנִנֵי יְהוָה כִּי אֶמְלֵל אֲנִי

רְפָאֲנִי יְהוָה

ד כִּי נִבְהַלְתִּי עֲצָמֵי:

וְנַפְשִׁי נִבְהַלְתָּ מְאֹד

אינה חידוש שיתוסף על טבע העולם, אלא חלק בלתי נפרד ממנו. לכאורה אין זה מובן, משום שטבע העולם להעלים אלוהות ולא לגלותה; אך ההעלם עצמו הוא המביא את הגילוי, משום שהוא מנוגד לטבעה של הנשמה ומעורר אותה להיאבק בו ולגלות עד כמה – למרות החיצוניות הגשמית האטומה – היא והעולם כולו קשורים ושייכים לאלוהות.

על-פי תהילות מנחם

א לְמַנְצָח בְּנִינּוֹת עַל הַשְּׁמִינִית – כינור של שמונה מיתרים, הידוע כ"כינור של ימות המשיח". המספר שמונה מבטא גילוי אור אלוהי נעלם, שאינו ניתן להכלה בטבע העולם כפי שהוא כעת. אנו מובטחים כי בימות המשיח יהיה גם האור הזה גלוי לעיני בשר ודם ויהפוך לחלק טבעי ממצאיות העולם, ככתוב: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר". מתוך כך, יש להסיק כי היכולת להיות כלי לגילוי זה

וְאֵת, ה', עֲדֹמְתִי? כלומר, עד מתי תשאיר אותי במבוכתי, בכאבי ובחוסר התקווה שלי? ומתי תבוא רפואתי?

ה' שׁוֹבָה, ה', כי ייסורים וכאבים הם האות לכך שכביכול ה' מסלק עצמו מן האדם, ולפיכך הוא מתפלל: "שובה". תְּלַצָּה נַפְשִׁי - חלץ, הוצא את נפשי מן המועקה, הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסֹדְךָ. והנימוק הניתן כאן לדבר מופיע כמה וכמה פעמים בספר תהלים:

ה' פִּי אֵין בְּמֹות זְכָרְךָ, ואֵין בְּשֹׁאֵל מִי שׁוֹדֵד־לְךָ. הבקשה מתבססת, אפוא, על כך שכביכול לא כדאי לה' להמית אותי, כי במותו אין בו שום תועלת, בעוד שבחייו הוא יכול לזכור את ה' ולהודות לו.

ה' יִגְעֵתִי בְּאַנְחֹתִי, כלומר: אפילו האנחות שנאנח החולה מפני חולשתו וכאביו מייגעות אותי; או שהוא כל כך כאוב עד שעצם ההיאנחות מייגע אותו.

ה' אֲשַׁחֶה בְּכָל־לַיְלָה מִטְּתִי - מרוב דמעותי נעשית מיטתי בלילה כמקום של שחיה, כלומר: מיטתי נרטבת מדמעותי;

ה' וּבִלְשׁוֹן מִקְבִּילָה - בְּדַמְעֹתַי עֲרִשִׁי אֲמַסֶּה, כביכול הדמעות מרובות כל כך עד שהן ממיסות את המיטה. ואולם חוליו של המשורר אינו רק עניין פרטי של מחלה; בחוליו מתעוררים ומתעורדים גם שונאיו; מעבר למחלה, ולכאב שבה, ישנה, אפוא, גם ההבנה שהשונאים נהנים ממצבו ותולים בכך תקוות בכל יום.

וְאֵת יְהוָה עֲדֹמְתִי:

ה' שׁוֹבָה יְהוָה חֲלַצָּה נַפְשִׁי

ה' הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסֹדְךָ:

ה' פִּי אֵין בְּמֹות זְכָרְךָ

ה' בְּשֹׁאֵל מִי שׁוֹדֵד־לְךָ:

ה' יִגְעֵתִי | בְּאַנְחֹתִי

ה' אֲשַׁחֶה בְּכָל־לַיְלָה מִטְּתִי

ה' בְּדַמְעֹתַי עֲרִשִׁי אֲמַסֶּה:

ה' יִגְעֵתִי בְּאַנְחֹתִי אֲשַׁחֶה בְּכָל לַיְלָה מִטְּתִי בְּדַמְעֹתַי עֲרִשִׁי אֲמַסֶּה - נתינת המקום הראוי, לעת לילה, להרהור תשובה שמתוך שברון לב על כל מה שחסר בעבודת היום, משבר את כוחה של הטומאה האוחזת בנו. או אז, עם שחר, הופך השבר לרצון עז לחיים חדשים, ומתוכו עולה תפילה חדשה. שָׁמַע ה' תְּחִנָּתִי ה' תַּפְלִיתִי יִקְחָה. על-פי פוקה עיווריים, לט

ה' וּנְפִשִׁי נְבַהֲלָה מֵאֵד. כשמתפללים בלא לב, אזי יש עייפות אל הנפש, שמתרחקת מן הכבוד ששם מקורה, ונפגמת. ופגם הנפש הוא פגם העצמות, כמו שכתוב: פִּי נְבַהֲלוּ עֲצָמֵי וּנְפִשִׁי נְבַהֲלָה מֵאֵד. כי על-ידי שאין מתפללין בכוננת הלב, שעל-ידי זה הוא עייפות הנפש, על-ידי זה הוא פגם העצמות. כי צריך להתפלל להרגיש דיבורי התפילה בכל עצמותיו, בבחינת "כל עצמותי תאמרנה".

ח עֲשֵׂשָׁה - כנראה במוכן של נחלשה, כהתה, מְפַעֵס מרוב כעס עֵינִי, כשאני חושב על כל האויבים השמחים לאידי, עֲתָקָה - כמו יצאה עיני מחוריה בהביטה בְּכָל-צוֹרְרִי. ובסיום - כמה מילים של תודה:

ט בתחילה, סודו מִמֶּנִּי כָּל פְּעֻלֵי-אֲוֶן, המתנפלים עליי מכל צד, בְּיִשְׁמַע ה' קוֹל בְּכִי וירפאני.

י שְׁמַע ה' תַּחֲנֻנֵי, וה' תַּפְלְתֵי יִקַּח, יקבל, ואז יכול אני לחזור ולהתחזק,

יא בעוד שִׁבְשׁוּ וַיִּבְהֲלוּ מְאֹד כָּל-אֲבִי וַיָּשׁוּבוּ יִבְשׁוּ רַגְעַ - כלומר: ברגע שאני מחלים כולם נעלמים, ואפילו מרגישים מבוכה על כך שהם כל כך ארבו לי.

ח עֲשֵׂשָׁה מְכַעֵס עֵינִי
 עֲתָקָה בְּכָל-צוֹרְרִי:
 ט סוֹדוֹ מִמֶּנִּי כָּל-פְּעֻלֵי אֲוֶן
 בְּיִשְׁמַע יְהוָה קוֹל בְּכִי:
 י שְׁמַע יְהוָה תַּחֲנֻנֵי
 יְהוָה תַּפְלְתֵי יִקַּח:
 יא יִבְשׁוּ וַיִּבְהֲלוּ מְאֹד
 כָּל-אֲבִי
 וַיָּשׁוּבוּ יִבְשׁוּ רַגְעַ:

ימצא עוד מקום לקטרג. ובאמת ראויה השמחה כבר בתחילת הבקשה, שהרי "טרם יקראו ואני אענה", וכשהקב"ה עונה הוא ככל העולמות, וגם לב האדם מרגיש כזה ומתחזק ביטחונו. על כן פותח בניצוח ונגינה, לְמַנְצִיחַ בְּנִינּוֹת; ואז מפרש כל שיחתו בשברון לב, יַגְעֵהֲנִי בְּאַנְחוֹתֵי... בְּדַמְעַתֵי עֲרֻשֵׁי אִמְסֶה; ותיכף חותם בישועת ה', סוֹדוֹ מִמֶּנִּי כָּל פְּעֻלֵי אֲוֶן כִּי שְׁמַע ה' קוֹל בְּכִי.

וט) שְׁמַע ה' קוֹל בְּכִי. מיד כשאדם רוצה לשוב הרי הוא כבחינת "הבא ליטהר", ואם כן המשפט לסייע, ש"הבא ליטהר - מסייעין אותו". אך לפעמים טוען המקטרג שעל-פי מעשיו אינו ראוי שיסייעוהו, ועל כן מצאנו שיש רשעים מלאים חרטות, שהרהרו בתשובה ולא נגמר הדבר בידם. והעצה, שיהיה לבו שמח ובטוח ברחמי השם יתברך וחסדיו, ותוכו יהיה רצוף ומרירות גדולה על חטאו, ובוה יתערבב השטן ולא

בֹּד כָּרָה וַיַּחֲפְּרֶהוּ וַיַּפֵּל בְּשַׁחַת יַפְעָל:

ספר ראשון פרק ז

תפילתו של אדם המואשם בהאשמות
שקר ונרדף לשווא, המבקש מה' שיראה
את צדקתו וישיב רעה לאויביו.

א שְׁגִיזוֹן לְדָוִד - באופן הפשוט ביותר נראה שזה שמו של סוג מסוים של שירה או מנגינה (וראה חבקוק פרק ג), אף כי יש המפרשים זאת מלשון שגיאה או שגגה, לומר שזהו מזמור של חרטה על שגיאות. מכל מקום, אם יש למילה זו קשר ישיר לשורש ש/ג'ה' הרי זה במשמעות של מחשבות, ההרהורים וכיוצא בהם.

אֲשֶׁר-שָׁךְ לְה' עַל-דְּבַר-יְבוֹשׁ בְּן-יְמִינִי - אין אנחנו יודעים מיהו כוש בן ימיני. היו מחכמינו שדרשוהו ככיניו לשאול המלך; אך בפשטות נראה שהיה זה איש משבט בנימין שדיבר רעות על דוד, אולי האשים אותו בכך שבהיותו בצבא שאול לא נלחם בכל המרץ הדרוש, וגרם לכך שהאויב לא ינוצח לגמרי.

ב ה' אֱלֹהֵי, בְּךָ חֲסִיתִי, הוֹשִׁיעַנִי מִכָּל-רִדְּפֵי וְהַצִּילֵנִי, ג פְּנֵי-יִטְרָף הָאוֹיֵב כְּאֲרִיֶּה אֶת נַפְשִׁי, וכמו אריה יהיה פֶּרֶק - שובר ומפרק עצמות - וְאִין מַצִּיל. וכאן עונה המשורר, כנראה, על הטענה שנטענה כנגדו:

ד ה' אֱלֹהֵי, אֲסִיעֲשִׂיתִי זֹאת, אֶת מֵה שְׂמֵאִשִּׁימִים אוֹתִי בּו, אֲסִיעֲשֶׁנָּה עוֹל בְּכַפִּי,

ה אֲסִיעֲשִׂיתִי רַע - אֶם עֲשִׂיתִי רַע לְמִי שְׁשִׁילִם וְעִשָּׂה לִי טוֹבָה, וְאֲחַלְצֶה צוּרְדֵי יָיִקֶם - או שחילצתי את אויבי לחינם, אם עשיתי את כל זאת -

ו יִרְדָּף אוֹיֵב נַפְשִׁי וַיִּשָּׂג אוֹתִי וַיִּרְמֹס לְאֶרֶץ חַיִּי, וְכִבְּוִדִי לַעֲפָר יִשְׁכַּן סְלָה. ולעומת זאת הוא אומר:

א שְׁגִיזוֹן לְדָוִד

אֲשֶׁר-שָׁךְ לִיהוָה

עַל-דְּבַר-יְבוֹשׁ בְּן-יְמִינִי:

ב יְהוָה אֱלֹהֵי בְּךָ חֲסִיתִי

הוֹשִׁיעַנִי מִכָּל-רִדְּפֵי

וְהַצִּילֵנִי:

ג פְּנֵי-יִטְרָף פְּאֲרִיֶּה נַפְשִׁי

פֶּרֶק וְאִין מַצִּיל:

ד יְהוָה אֱלֹהֵי

אֲסִיעֲשִׂיתִי זֹאת

אֲסִיעֲשֶׁנָּה עוֹל בְּכַפִּי:

ה אֲסִיעֲשִׂיתִי רַע

וְאֲחַלְצֶה צוּרְדֵי יָיִקֶם:

ו יִרְדָּף אוֹיֵב וַיִּשָּׂג

וַיִּרְמֹס לְאֶרֶץ חַיִּי

וְכִבְּוִדִי לַעֲפָר יִשְׁכַּן סְלָה:

(משלי ה יט), ופירש הראב"ד שהוא מלשון שיר, וכמו שְׁגִיזוֹן לְדָוִד. וכן המלאכים כולם משבחים ומרגנים לפניו יתברך בלהבות אש ובכלות נפשם, ביראה גדולה ובאהבה, ולכן כתבו הספרים שמה שהתינוק אוהב הניגון ומשקטים אותו בכך מכייתו, הוא מפני שנפשו מורגלת בקול הנגינה של מעלה, ובטרם תתלכך בחטאיו עדיין נפשו מרגשת הניגון, ואחר כך נשכח ממנו.

על-פי שומר אמונים, צהלי ורני, ב

א שְׁגִיזוֹן לְדָוִד. אין לך דבר בעולם המסוגל לעורר השמחה והאהבה להשם יתברך כמו הניגון, לשורר שירי דבקות לה' בינו לבין קונו, ומי שירגיל עצמו בזה יראה פלאות בהתבודדות עם קונו. והוא בכלל מצוות "ואהבת את ה' אלוהיך" (דברים ו ה), כמובא בספר חרדים: "דרך החושק לשורר, וכיוון שאהבת יוצרנו נפלאה מאהבת נשים, האוהב אותו כלב שלם ישיר לפניו יתברך..." (כתוב 'באהבתה תשגה תמיד')

קוֹמָה, ה', בְּאֶפְרַיִם, גם לך ראוי לכעוס על הרע שעושים לי. הַנְּשֵׂא בְּעֶבְרֹת (מלשון עברה, כעס) של צוֹרְרִי, התרומם וגבור על כעסם של צורריי.

וְעוֹרָה - העירה - אֵלַי, כלומר: עליי, את המוֹשֶׁפֶט שְׂצִיטָה.

וְעַדַּת לְאֻמִּים תִּסּוֹבְבֵךְ כְּלִיּוּי שֶׁל כְּבוֹד, וְעֲלִיָּה לְמָרוֹם שׁוֹבָה - יש כאן ציור כאילו ה' מוקף בכל העמים, והם באים להודות לו ולהיות לו פמליה של כבוד המלווה אותו בחזרה למרום, כלומר: למקומו במקדש של מעלה. ובזמן התגלותו של הקב"ה,

כאשר ה' יִדְיֵן עַמִּים, יכול אני גם לבקש: שְׂפָטֵנִי ה' בְּצַדִּיק וּבְתַמִּי עֲלֵי.

יְגַמְרֵנָּא, ייגמר נא הרע שעושים הרשעים, וְתִבּוֹנֵן - תעמיד על מכונו את הצדיק. הקב"ה הרי איננו צריך לעשות משפט חיצוני על מנת לקבוע מי מהטוענים צודק, וּבִתְחִיל, כי בוחן לבות וּבְלִיּוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק.

מְגַנֵּי - המגן שלי; ובאופן מופשט - הגנתי, תְּשׁוּעָתִי, עַל-אֱלֹהִים, שהוא מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל.

אֱלֹהִים הוא שׁוֹפֵט צַדִּיק, ולכן מצדיק את הצדיק בניני. וְאֵל זֵעַם, אבל צריך לזכור שהוא גם אל זועם בְּכִלְיוֹם להעניש את הרשעים.

אִם-לֹא יִשׁוּב הַרְשַׁע מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה וַיִּמְשִׁיךְ בַּהֲכִנּוּתוֹ לַעֲשׂוֹת רָע, שֶׁהֵן: חֲרִיב וְלִטּוֹשׁ, יִשְׁחִיז, קִשְׁתּוֹ דָּרָךְ וַיְכַוְנֶנָּה לִירִיָּה. אבל ההכנות שעושה הרשע כדי להשחית לא יתמשו,

קוֹמָה יְהוָה | בְּאֶפְרַיִם

הַנְּשֵׂא בְּעֶבְרֹת צוֹרְרֵי

וְעוֹרָה אֵלַי מוֹשֶׁפֶט צוֹיֹת:

וְעַדַּת לְאֻמִּים תִּסּוֹבְבֵךְ

וְעֲלִיָּה לְמָרוֹם שׁוֹבָה:

יְהוָה יִדְיֵן עַמִּים

שְׂפָטֵנִי יְהוָה

בְּצַדִּיק וּבְתַמִּי עֲלֵי:

יְגַמְרֵנָּא רָע | רִשְׁעִים

וּתְכַוְנֵן צַדִּיק

וּבִתְחִיל לְבוֹת וּבְלִיּוֹת

אֱלֹהִים צַדִּיק:

מְגַנֵּי עַל-אֱלֹהִים

מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל:

אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק

וְאֵל זֵעַם בְּכִלְיוֹם:

אִם-לֹא יִשׁוּב חֲרִיב וְלִטּוֹשׁ

קִשְׁתּוֹ דָּרָךְ וַיְכַוְנֶנָּה:

ישראל יש הרהורי תשובה, והשם יתברך – בוחן לבות וכליות, יודע תעלומות, המכיר במחשבה עד שלא נוצרה – הוא היודע נֶעֱד. מתוך כך, יש לדעת שכל יגיעה לתשובה אינה חוזרת ריקם; ואם לא זכה אדם לפעול על עצמו בגלוי ובמודע, הרי ודאי פעל בעמקי תעלומות לבו, מעבר להכרתו את עצמו – וזה' עד.

על-פי שפת אמת, שבת תשובה תרל"ח

וּבִתְחִיל לְבוֹת וּבְלִיּוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק, מובא במדרש שהקב"ה יָדַע בישראל שהם עושים תשובה. מכאן למדנו שתיים: שיש תשובה הצריכה לעדות, ושרק השם יתברך יכול להעיד עליה. והדברים אמורים בתשובה שאין האדם עצמו מכיר בה, כי לפי ידיעתו את עצמו – לא פעל על לבבו להטותו לתשובה כלל. אך כאמת ככל איש

יד שכן וְלוֹ, כלומר: לעצמו, הכין פְּלִימוֹת הרשע
 הכין את כלי המוות, חֲצִיזוֹ לְדֹלְקִים יַפְעַל - הוא
 מכין, כביכול, חצים דווקא לאלה ש"דולקים",
 רודפים, אחרי הצדיק.

טו והרשע הֵנָּה יַחְבֵּל־אֹזֶן וְהָרָה עֵמֶל וְיִלֵּד שָׁקֶר -
 יש כאן שימוש מושאל בדימויים מיצירתו
 של וּלְד; בתחילה ישנו רגע ההפריה הנקרא
 "חבלה" (ראה שיר השירים ה, ה), אחר
 כך ההיריון, ולבסוף הלידה. וכאן, בעניין
 האדם הרע, נאמר שאף הוא יולד דברים,
 אלא שיצירתם של דברים אלה היא אוויר,
 היינו: רֶשַׁע, רע ואפס; המשכם עמל במובן
 של עבודה קשה ללא תוצאה; וכאשר הם
 "נולדים" אל תוך העולם הרי הם שקר.

טז בֹּרַךְ כָּרָה וַיַּחְפְּרֶהוּ, וַיַּפֵּל בְּשַׁחַת, בסופו
 של דבר הוא ייפול בבור, שאותו יַפְעַל, יעשה,
 היינו, באותו בור שהוא עצמו כרה.

יז יָשׁוּב עֵמֶל־וּ רְשָׁעוֹ, בְּרֵאשׁוֹ, וְעַל
 קִדְקִדּוֹ שְׁלוֹ, שֶׁל הַחוּטָא, חֲמָסוֹ - העוולה
 והרשעה - יָדָה, כלומר: ישוב אליו, אל החוטא,
 והוא זה שיביא עליו את הרעה, העונש
 והפורענות. העונש והפורענות הללו אינם
 נזקקים לשום גורם חיצוני, לפי שעצם רעתו
 של הרשע היא הפוגעת בו. ובסיכום:

יח אֹדְדָה ה' בְּצַדִּיק וְאַזְמְרָה יִסְמֶהָ עֲלֵיָו.

יד וְלוֹ הֵכִין פְּלִימוֹת
 חֲצִיזוֹ לְדֹלְקִים יַפְעַל:

טו הֵנָּה יַחְבֵּל־אֹזֶן

וְהָרָה עֵמֶל וְיִלֵּד שָׁקֶר:

טז בֹּרַךְ כָּרָה וַיַּחְפְּרֶהוּ

וַיַּפֵּל בְּשַׁחַת יַפְעַל:

יז יָשׁוּב עֵמֶל־וּ בְּרֵאשׁוֹ

וְעַל קִדְקִדּוֹ חֲמָסוֹ יָדָה:

יח אֹדְדָה ה' הֵנָּה בְּצַדִּיק

וְאַזְמְרָה יִסְמֶהָ עֲלֵיָו:

לעומת הבור, יש בכל אחד מאתנו באר, היא
 הנשמה שחצובה ממעיין גנים עליון ויורדת אליו
 להיות לנו למקור מים חיים. הבוחר בבאר, סופו
 שיזכה לתקן גם את הבור ולמלאו מים חיים.
 הבוחר בבור - זה וזה לא יתקיימו בידו. "כי
 עמך מקור חיים, באורך נראה אור" (לו ט).

על-פי אור התורה במדבר, עמ' תחטט

יטו בֹּרַךְ כָּרָה וַיַּחְפְּרֶהוּ - רמז למי שראשו ורובו נתון
 בעסקי העולם-הזה, ובסופו של דבר אינו מוציא
 ממנו אפילו חצי תאוותו, וַיַּפֵּל בְּשַׁחַת יַפְעַל.
 כוח פיתויו של העולם-הזה הוא משום שפזורים
 בו ניצוצות קדושה שנפלו ממקומם, אך מי
 שמשקיע עצמו בענייניו - לא די שאינו מסוגל
 להעלותם, אלא שהוא עצמו נופל אחריהם.

צפוד שָׁמַיִם וּדְגַי הַיָּם עִבְרָא רְחוּת יָמַיִם:

ספר ראשון פרק ח

שיר תהילה לַמַּעֲשֵׂי ה', אֲשֶׁר יֵשׁ בּוֹ גַם דִּיּוֹן
וְעִיסוּק בְּדַבַּר מְקוֹמוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּעוֹלָם.

א לְמִנְצָח עַל־הַגִּתִּית

מְזֻמֹּר לְדָוִד:

ב יהוה אֲדִינֵנוּ

ב מה־אֲדִיר שְׁמֶךָ

פְּכַל־הָאָרֶץ

אֲשֶׁר־תִּנְגַה הוֹדֶךָ

עַל־הַשָּׁמַיִם:

ג מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִימֵם

יִסְדֶּתָּ עֵז

לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ

לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם:

א לְמִנְצָח עַל־הַגִּתִּית מְזֻמֹּר לְדָוִד - הגיתית היא כנראה כלי נגינה הנקרא על שם העיר גת ששם, מסתבר, המציאו אותה או השתמשו בה. המזמור מתחיל ומסיים בקריאה-הכרזה אחת של תהילה:

ב ה' אֲדִינֵנוּ, מה־אֲדִיר שְׁמֶךָ פְּכַל־הָאָרֶץ. בעולם שלנו ובכל אשר בו, אֲשֶׁר־תִּנְגַה הוֹדֶךָ עַל־הַשָּׁמַיִם. יש המפרשים "תנה" כשם הפועל "לתת", כלומר: "אשר אתה נותן", ויש שפירשוהו בלשון ציווי, כלומר: ראוי היה שתיתן הודך על השמים בלבד.

ג מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִימֵם יִסְדֶּתָּ עֵז - תהילת ה' והתפילה אליו אינן עולות רק מפיהם של החכמים והגדולים; יש שבה מיוחד בתהילת ה' העולה דווקא מפי ילדים קטנים. דברי ההלל שלהם, הנאמרים בתמימות, הם שבה גדול יותר לה' משום שאין בהם רמייה, העמדת פנים או מעין "מקצועיות" של מי שתפקידו לומר דברי שיר. העוז הזה הוא לְמַעַן מלחמה בצוֹרְרֶיךָ, ודברים אלה יפים כדי לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם. שכן שירת הילדים, בתמימותה וברצינות הילדותית שיש בה, היא בגדר יסוד קבוע שאין הצוררים והאויבים יכולים לבטלו. אדרבה, שירת ילדים כזו היא הדבר שאליו מתנפצים גלי השנאה שבכל דור.

שיר התהילה הזה לה' מתחיל כהמנון, אך במידה רבה הוא שיר פשוט, הגם שיש בו גם חלק של הרהורים והתבוננות. מצד אחד,

חג מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִימֵם. תורתם של עוללים ויונקים, תינוקות של בית רבן, היא בבחינת יִסְדֶּתָּ עֵז, משמשת כאבן היסוד לבניין בית ישראל. יסודו של בניין אינו צריך להיות יפה או משוכלל. עליו להיות מונח בעומק הקרקע ולהיות חזק במידה כזו שיוכל לשאת על גביו את הבניין כולו, על כל חדריו, שימושיו וקישוטיו. משום כך, התורה

הראויה לשמש כיסוד לבית ישראל אינה תורה של עמקות השגה או רוחב דעת, אלא דווקא תורה של עוז - פשטות ואמת שאינה יודעת פשרות. מעלה זו מתאימה לתכונות נפשם של עוללים ויונקים, תינוקות של בית רבן, הנקיים הן מחשבונות של שכל והכנה והן מבלבולים חיצוניים - ונפשם מוכנה להתמסר במסירות מוחלטת לתורת ה'.

על-פי תהילות מנחם

כִּי־אַרְאֶה שְׁמִיךָ, שהם מַעֲשֵׂה אֲצַבְעֶיךָ, יֵרַח וְכֹכְבִים אֲשֶׁר פִּנְנָתָהּ, מתוך הראייה הזו בלבד אני יכול להתפעם מגדולתו של הקב"ה בהיקפה הגדול, הכלל-עולמי. אבל מתוך ההתבוננות בעולמות הגדולים ובדברים הנפלאים שבהם אני מגיע לשאלה-ספק:

מִה־אֲנוּשׁ פִּי־תִזְכְּרֵנוּ וּבֶן־אָדָם פִּי תִפְקְדֵנוּ? כי אחרי ההסתכלות בשמש, בירח ובכוכבים, בעקבות ההתבוננות בעולמות הגדולים והרחוקים, נראה האדם כיצור פשוט ועלוב שאינו ראוי, בעצם, להתייחסות של מעלה. ואולם על אף קטנותו של האדם הרי אתה, ה', נתת לו מתנות מרובות:

וַתַּחֲסְרֵהוּ מַעֲט מְאֹלָהִים - שהרי, כאמור בכתוב, האדם נברא "בצלם אלוקים" ונשמת ה' שורה בתוכו; או, במשמעות אחרת, "אלוהים" הם המלאכים, שהאדם קטן מהם אך כמעט, וְכָבוֹד וְהָדָר תַּעֲטֹרֵהוּ בכוחות שנתת בו.

וככתוב בספר בראשית, הרי שנוסף על עצם בריאתו של האדם ומעלתו תַּמְשִׁילֵהוּ בַּמַּעֲשֵׂי יְדִיךָ, כלומר: לאדם ניתנו הכוח והרשות למשול במעשי ידיו של ה', לפעול בהם ולשנותם. כֹּל, את הכל, שֵׁתָהּ, שְׂמַת, תַּחַת־רַגְלָיו, והאדם הוא המושל בכל המציאות.

צְנֵה - מילה אחרת לצאן (ראה במדבר לב, כד), וְאֵלִפִים, בני בקר, פִּלִּם נתונים ברשותו של האדם, וְגַם וְנוֹסֵף עליהם גם בְּהֵמוֹת שָׂדֵי; שהרי לאדם יש כוח וממשלה לא רק על בעלי החיים שהוא מטפל בהם ומפרנס אותם אלא

כִּי־אַרְאֶה שְׁמִיךָ
מַעֲשֵׂה אֲצַבְעֶיךָ
יֵרַח וְכֹכְבִים
אֲשֶׁר פִּנְנָתָהּ:

מִה־אֲנוּשׁ פִּי־תִזְכְּרֵנוּ
וּבֶן־אָדָם פִּי תִפְקְדֵנוּ:

וַתַּחֲסְרֵהוּ מַעֲט מְאֹלָהִים
וְכָבוֹד וְהָדָר תַּעֲטֹרֵהוּ:

תַּמְשִׁילֵהוּ בַּמַּעֲשֵׂי יְדִיךָ
כֹּל שֵׁתָהּ תַּחַת־רַגְלָיו:

צְנֵה וְאֵלִפִים כֹּלֵם
וְגַם בְּהֵמוֹת שָׂדֵי:

לכך צריך להשיב לעצמו: מה אני ומה חיי, שהמלך בעצמו מספר לי החיסרון שלו! וכי יש כבוד גדול מזה? מתוך כך בא לשמחה גדולה, ונתחדשו המוחין שלו. וזהו: וְכָבוֹד וְהָדָר תַּעֲטֹרֵהוּ, היינו עלי-ידי כבוד והדר שיש לו שהמלך בעצמו מספר לו החיסרון, תעטרהו במוחין חדשים.

על-פי ליקוטי מוהר"ן ח"א, פט

חג וַתַּחֲסְרֵהוּ מַעֲט מְאֹלָהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תַּעֲטֹרֵהוּ. הנה ידוע, כי כל מה שחסר לאדם הן ברוחני הן בגשמי, החיסרון הוא בהשכינה, שהוא בחינת אלוהים. וזהו וַתַּחֲסְרֵהוּ - בוודאי מַעֲט מְאֹלָהִים, שהחיסרון הוא בוודאי מאלוהים, היינו בהשכינה. אך כשידע זאת, שהחיסרון הוא למעלה ולמטה, בוודאי יהיה לו צער גדול ועצבות, ולא יוכל לעבוד השם יתברך בשמחה.

גם על חיות השרה, שהוא רשאי ויכול למשול בהן.

והאדם מושל גם על צפורי שמים ודגי הים, וגם על דגי הים, על כל יצור שהוא עֵבֶר אַרְחוֹת יָמִים. על כל אלה יש לתת תודה לה' שנתן לאדם את העוצמה הזו; אלא שכאן מלווה העוצמה הזו ברגש של ענווה. עם כל הכוח שניתן לו, לאדם, עדיין יש מקום לשאול: האם באמת ראוי הוא לכל אלה? ויש בזה גם הדרכה לאדם: עליו לדעת את רוב כוחו, אך גם להכיר תודה לה' אשר הוא, בחסדו, זה שנתן לו את השלטון הזה. ובעצם, האדם המתבונן בכל הדברים הללו - דהיינו, בקטנותו המהותית אל מול גודל העוצמה שבידו - צריך להכיר בכך שזו רק מתנת אלוקים. וגם על כך יכול הוא לחזור ולומר:

ה' אֲדַמְנֵנוּ, מִהָאֲדִיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ.

ט צְפֹר שָׁמַיִם וְדָגַי הַיָּם

עֵבֶר אַרְחוֹת יָמִים:

י יהוה אֲדַמְנֵנוּ

מִהָאֲדִיר שִׁמְךָ

בְּכָל־הָאָרֶץ:

לחלק ה"לכם", לידע שפלות עצמו וגדלות הבורא. ויש לומר שזה גם מה שאמר אברהם אבינו ע"ה: "במה אדע כי אירשנה" (בראשית טו ח) - ב' מ"ה - על-ידי שתי בחינות אלו של מ"ה, שהן גדלות הבורא ברוך-הוא ושפלות עצמו, בזה אדע כי אירשנה, כי "עניים ירשו ארץ" (לו יא).

על-פי צמח צדיק, לך לך

תי מִהָאֲדִיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ. אמר א"ז ז"ל

(והרה"ק רבי מנחם מענדל מקוטוב) שהאדם צריך שיהיה בו שתי בחינות של מ"ה: "מה אדיר שמך בכל הארץ", "מה אנוש כי תזכרנו". והכוונה, לידע גדלות הבורא ברוך-הוא ושפלות עצמו. וזה פירוש מאמר הגמרא בעניין שמחת יום טוב: "חלקהו, חציו לכם וחציו לה'" (פסחים סח, ב), כי לכם בגימטרייה שתי פעמים מה, שצריך

ויהודה לעולם ישב בוגן למשפט כקאז:

ספר ראשון פרק ט

שיר תודה של אדם שניצל מאויביו וזכה
לניצחון, והוא חוזר ומתפלל כי ה' יושיענו גם
בעתיד מאויבים אחרים, שעדיין נלחמים בו.

א לְמַנְצָח עַל־מֹות לִבְנֵי מִזְמוֹר לְדָוִד - רוב המפרשים מסבירים, לפי עניינו של פסוק זה, ש"לבן" אין פירושו בן, כפרט לא הבן של דוד המלך, שהרי מזמור זה בכללותו הוא מזמור של תודה לקב"ה על עזרתו, ובוודאי איננו קינה או בקשה. יש מפרשים הסבורים שזהו, אולי, שמו של אדם, מצביא או מלך אויב, שאין אנחנו יודעים עליו ממקומות אחרים. ויש מפרשים ש"על מות לבן" הוא שמו של שיר שהיה ידוע להם, כאות למנצח שיש לשיר מזמור זה באותו ניגון. המזמור הזה, הכתוב ברובו בלשון יחיד, הוא מזמור של לימוד והוראה, וכמו עוד מזמורים רבים כאלה יש בו סדר אלפביתי; אמנם הוא מכיל רק חלק מן הא"ב, וגם זאת - לא תמיד בתחילתו של כל פסוק, אלא בדילוג של פסוקים אחרים.

ב אֹודָה לַה' בְּכָל־לִבִּי, אִסְפָּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ.
ג אֲשַׁמְחָה וְאֶעֱלֶזָּה (כמו אעלוה, שאולי מבטא שמחה מרובה) בְּךָ, אֲזַמְרָה לְשִׁמְךָ עֲלִיּוֹן.

ד בְּשׁוֹב־אֹיְבֵי אַחֲזֶה, כֹּאשֶׁר הֵם נִסּוּגִים וּבוֹרְחִים, יִבְשְׁלוּ וַיֵּאבְדוּ מִפְּנֶיךָ.

ה וזה יקרה בַּיַּעֲשִׂיתָ מִשְׁפָּטֵי וְדִינֵי; וכשעמדת בדין ידעתי שתדון אותם לכף חובה.

ו יִשְׁבֹּת לְכִפָּא - והכוונה כאן לכס המשפט של המלך - אתה, שאתה שופט צדק.

ז גְּעֵרַת בְּגוֹיִם, וגערת ה' פועלת, כמובן, בתוך העולם, ומשמעה הוא שהגויים האלה נופלים ומתים. אַבְדַּת־רָשָׁע עד עדי כך ששָׁמֵם מַחִית לְעוֹלָם וָעֶד.

א לְמַנְצָח עַל־מֹות לִבְנֵי מִזְמוֹר לְדָוִד:

ב אֹודָה יְהוָה בְּכָל־לִבִּי
אִסְפָּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ:

ג אֲשַׁמְחָה וְאֶעֱלֶזָּה בְּךָ
אֲזַמְרָה לְשִׁמְךָ עֲלִיּוֹן:

ד בְּשׁוֹב־אֹיְבֵי אַחֲזֶה

ה יִבְשְׁלוּ וַיֵּאבְדוּ מִפְּנֶיךָ:

ו בַּיַּעֲשִׂיתָ מִשְׁפָּטֵי וְדִינֵי

ז יִשְׁבֹּת לְכִפָּא שׁוֹפֵט צֶדֶק:

ח גְּעֵרַת בְּגוֹיִם אַבְדַּת־רָשָׁע

ט שָׁמֵם מַחִית לְעוֹלָם וָעֶד:

הש"י ממשו ולהוציא כל ניצוצות הקדושה שבלע מפיו, כי גזולים הם אתו. זה סוד גלויות ישראל, המכביאות אותם לתחתיות אויץ כדי להוציא גם משם את ניצוצות הקדושה. מטיבה של ירידה שהיא גובה מחיר, עד שגם מבני ישראל ישנם שהרשיעו. שמה תאמר שגם הם יאבדו? לא יידח מהם נידח. רשעים לא נאמר - אלא רשע.

עליפי זרע קודש, בשלח

טו גְּעֵרַת בְּגוֹיִם אַבְדַּת־רָשָׁע. ואמר המדרש: גְּעֵרַת בְּגוֹיִם - זה עמלק... אַבְדַּת־רָשָׁע - זה עשו... שמה תאמר: אף יעקב בכלל? רשעים לא נאמר, אלא רשע". רשעי אומות העולם נקראים רע, ועשו לבדו נקרא רשע. ש"י שבתוך שמו שלושה ראשים לה, והיא מציינת את קרבתו לשלושת אבותינו הקדושים. אמנם "לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר, אף אתה הקאה את שיניו" - יצא עשו מכלל זרע האבות, ואנו מצווים לעקור

אנשי האויב, חילותי, תמו, נגמרו; ומה שנשאר אחריהם הוא רק חרבות לנצח, וערים נתשת – כמו: נתצת; אותן ערים ששיברת אבד זכרם המה, כי הם לא רק נפלו אלא אף הושמדו כליל, ואפילו זיכרון לא נשאר מהם.

כנגד כל אלה שנעלמים ונשכחים, וה' לעולם ישב, כונן למשפט כסאו.

והוא ישפט תבל בצדק ידיו את האמים, העמים, במישורים.

יהי ה' משגב – מעוז ומקום אחיזה – לדך, לעני ולמסכן, משגב לעתות בצרה – בשעה שהם צריכים לחסות במבצר או במקום מחסה.

ויבטחו בך יודעי שמך, כלומר: האנשים היודעים ומכירים במציאות ה', ולכן גם נקשרים אליו, כי לא עובת דושיך ה' – אלה המבקשים אותך וחפצים בך.

זמרו לה', וישב ציון – כלומר: היושבים בציון צריכים לשיר לה' שיר תודה.

הגידו בעמים עלילותיו, מעשיו; ספרו כיצד הצילכם מצרה והושיע אתכם.

כי דרש הקב"ה דמים – הוא מחפש, בורק ושם לב למקום שיש בו שפיכות דמים, ואותם, את האנשים הטובים, הוא זכר, שהרי הוא יודע איפה נמצאים הרע והטוב, ולא שכח צעקת עניים – שהם אלה הנוהגים כראוי ומצניעים את עצמם.

חננני, ה' ראה עניי ואת הסבל שאני סובל משנאי, אתה, ה', שאתה מרוממי, מרים אותי, ובעצם מציל אותי משערימות.

האויב | תמו חרבות לנצח | וערים נתשת:

אבד זכרם המה:

ויהוה לעולם ישב

כונן למשפט כסאו:

והוא ישפט תבל בצדק

ידיו לאמים במישורים:

יהי יהוה משגב לדך

משגב לעתות בצרה:

ויבטחו בך יודעי שמך

כי לא עובת דושיך יהוה:

זמרו ליהוה וישב ציון

הגידו בעמים עלילותיו:

כי דרש דמים אותם זכר

לא שכח צעקת עניים:

חננני יהוה

ראה עניי משנאי

מרוממי משערימות:

עניי

ההתגלות האלוהית שמעבר לטבע. שתי מידות אלו מתבטאות בשני שמות שונים – שם אלוהים, שממנו בריאת העולם והנהגת הטבע; שם הויה, המתגלה בעולם אך מתנשא הרבה ממעל לו. מעתה, יודעי שמך הם אלו היודעים את שמך במילואו, המייחדים את שני שמותיך. להם נאה לבטוח בך תמיד, כי בעולמם יתגלו הרחמים גם בתוך הדין, שהרי שם אחד להם.

על-פי יהל אור

עניי ויבטחו בך יודעי שמך. בדרך שאדם רוצה לילך ומליכין אותו. לאדם נתון הכוח לעצב את חייו על-פי האופן שבו הוא תופס אותם. יותר מהעין ומהאוזן, הכוח הקובע אילו שמים רואה האדם מעליו ומה טיבה של הקרקע שעליה הוא דורך – הוא הדעת, התפיסה. כך גם כאשר לשתני המידות היסודיות ביותר המשליכות על גורלו – הדין והרחמים. הדין הוא העיקרון המכונן של עולם הטבע, בעוד הרחמים הם העיקרון המכונן של

טו לַמַּעַן אֶסְפְּרָה, בּוֹמֵן שֶׁאֵי רוֹאֵה בִישׁוּעָה, אֵת
פֶּלֶאֱתֵה־לַתִּיךָ, בְּשַׁעֲרֵי בֵּת־עֵינֹן - הַשַּׁעַר הוּא
הַמְקוֹם הַפּוֹמְבִי, בְּדוֹמָה לְכִיכַר הָעִיר - אֲגִילָה,
וְאֶסְפֵּר בְּיִשׁוּעַתְךָ, אֵת יִשׁוּעַתְךָ.

טז וּלְעוֹמֵת זֹאת טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת - בְּבוֹר,
בְּמַלְכוּדַת - שַׁעֲשׂוּ, הֵם עֲצַמָּם נִפְלוּ לַתּוֹךְ
הַבוֹר שֶׁחִפְרוּ.

כז בְּרַשְׁתָּזוּ בְּמַלְכוּדַת אֲשֶׁר טָמְנָנוּ לְאַחֲרֵימָם, בַּה
נִלְפְּדָה רַגְלָם.

יז נִדְעָה' כֹּאשֶׁר מִשְׁפָּט עָשָׂה בַתּוֹךְ הָעוֹלָם.

יח בְּפַעַל פְּפִי נִקְשָׁה, נִלְכַּד, רָשָׁע, הַגִּיּוֹן - שְׁהוּא,
כְּנִרְאָה, אֲמִירָה כְּמוֹ: הֲרִי זֶה נוֹשֵׂא שְׁצִרִיךְ
לְהַגּוֹת, לְחַשׁוֹב בּוֹ וְגַם לְאוֹמְרוֹ לְאַחֲרֵימָם, סְלָה.

יח יְשׁוּבוּ רָשָׁעִים לְשִׂאוֹלָה - "יִשׁוּבוּ" פִּירוּשׁוֹ
כִּאֵן הוּא: יִלְכוּ בְּכִיּוֹן הַזֶּה. אֲבָל אִפְשֶׁר לֹא
שֶׁמִּבְחִינָה מְסוּיֵמַת הַרְשָׁעִים עֲצַמָּם הֵם יִצְוּרִי
שֶׁאוֹל הַיּוֹצֵאִים מִמֶּנּוּ אֵל הָעוֹלָם שֶׁלֹּנוּ וְצִרִיכִים
לְחַזּוֹר לְשֵׁם, וְכֵן פֶּלֶאֱגוֹיִם שְׂכַחֵי אֱלֹהִים -
שֶׁשׁוֹכְחִים אֵת הַקֶּבֶ"ה.

יט וּמִצַּד שְׁנֵי - כִּי לֹא לְנִצָּח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן: הַגֵּם
שֶׁל־כְּאוֹרֵה אֲבִיּוֹן נִרְאֵה עֲזוּב, בְּסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר
הַקֶּבֶ"ה פּוֹנֵה אֵלָיו, תִּקְוַת עַנְיִים לֹא תֵאבֵד לְעַד.

כ קוֹמָה, ה' - הַתְּעוֹרֵר, כְּלוֹמֵר: הַתְּגַלֶּה - אֲלֵי־עֵינֹן
אֲנֹשׁ, שׁוֹם אֲדָם לֹא יַעֲזוּב, לֹא יִתְנַהֵג בְּעוֹזֹת
מִצַּח; כִּי כֹאשֶׁר הַקֶּבֶ"ה מִתְּגַלֶּה בְּעוֹלָם, אֵין
לְאַנְשִׁים כְּאַלֶּה עֵמִידָה. יִשְׁפֹּטוּ גוֹיִם עַל־פְּנֵיךָ -
כְּשֶׁהֵם עוֹמְדִים כְּנִגְדְּךָ, אֵל מוֹל פְּנִיךָ.

טו לַמַּעַן אֶסְפְּרָה
פֶּלֶאֱתֵה־לַתִּיךָ

בְּשַׁעֲרֵי בֵּת־עֵינֹן
אֲגִילָה בִישׁוּעַתְךָ:

טז טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עֵשׂוֹ
בְּרַשְׁתָּזוּ טָמְנָנוּ
נִלְפְּדָה רַגְלָם:

יז נִדְעָה' וְיִהוּה־מִשְׁפָּט עָשָׂה
בְּפַעַל פְּפִי נִקְשָׁה רָשָׁע
הַגִּיּוֹן סְלָה:

יח יְשׁוּבוּ רָשָׁעִים לְשִׂאוֹלָה
פֶּלֶאֱגוֹיִם שְׂכַחֵי אֱלֹהִים:

יט כִּי לֹא לְנִצָּח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן
תִּקְוַת עַנְיִים תֵּאבֵד לְעַד:
כ קוֹמָה יִהוּה־אֲלֵי־עֵינֹן אֲנֹשׁ
יִשְׁפֹּטוּ גוֹיִם עַל־פְּנֵיךָ:

עֲנִיִּים

אל ישליכיהו מעם פניו, ויוכל להתרפק לה' עוד
כל ימי חייו. וכשבא לימי ירידה וקטנות וחשכות
ומר לו ממוות, ואינו יכול ליקח אפילו ספר בידו,
וכל שכן להתפלל בכוונה, ידע כי לא לנצח
ישכח אביון, ולא יהא שוטה בעידן כזה לברוח
מה', רק יתרפק לה' בכל כוחו, הן בתורה והן
בתפילה בלי שום טעם, רק כעבר נאמן העובר
לאדוניו באמונה פשוטה.

על-פי טהרת הקודש, מבוא השער, ב

ט"ט כִּי לֹא לְנִצָּח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן. כל אדם בתחילת
עבודתו הקב"ה מאיר לו בבחינת טל העליון,
כמאמר הרוקח: "אין חסידות תחילת חסידות".
ואחר כך צריך לעבוד את ה' בניעות. לכן כל
אדם שמסייעין אותו מן השמים, צריך לידע
ולהשכיל כי לא לעולם חוסן ולא לנצח יראה
אור, וצריך להתחנן ולבקש מה' בדמעות
ובתחנונים כי גם בשעה שיבוא לימי הירידה -

כא **שִׁיתָה יְהוָה וּמוֹרָה לָהֶם**
יִדְעוּ גוֹיִם
אָנוּשׁ הִמָּה סֵלָה:

כא **שִׁיתָה** - שים, ה'; **מוֹרָה לָהֶם** - כנראה כמובן של חיתוך, גזירה; ויש המפרשים מלשון מורא ופחד. ואז **יִדְעוּ גוֹיִם** שבעצם **אָנוּשׁ הִמָּה**. כי בזמן שכוחם גובר הם רואים את עצמם כחסינים מכל פגע; אך מוטב להם שידעו כי בסופו של דבר אינם אלא בני אדם, ויש קצבה וסוף לכוחם ולחיייהם. ויש כאן משמעות ללשון זו של "אָנוּשׁ", שיש בה עניין של חולי ונפילה (אָנוּשׁ), סֵלָה.

יו"ד משם הוי"ה, רמז לחשק הטוב שבנפשו ליאור באור פני מלך חיים ולעשות נחת רוח לפניו יתברך. אמנם גם אותיות א"ש בקרבו, הוא היצר המכעירו להדיחו מדרך ה', ולכן "בעמל אנוש אינמו ועם אדם לא ינוגעו" – שמגדר אנוש יצא ולכלל אדם לא בא. **אדם** – "אדמה לעליון", והוא המוכחר מכולם, שיצא לגמרי מבהמיותו והוא מדבק עצמו בכל בתנועותיו אל העליונים. על-פי באר מים חיים, כי תצא, כא

טכא **אָנוּשׁ הִמָּה סֵלָה**. ארבעה שמות הם: **אנוש** – לשון שכחה, "כי נשני אלוהים", והוא המכלה ימיו בתאוות הגוף ועסקי העולם, כי נשכח ממנו מקום מחצב נשמתו וגבר עליו כוח נפש הבהמית שבקרבו עד שאין דעתו לחזור שמה. גבר – הגובר במקצת על תאוותו ומסתפק באשר יימצא לו, לא מפני יראת ה' אלא שמבין בדעתו שראוי להיות מותר אדם מן הבהמה. **איש** – שבו אות